Initiatiefvoorstel

‘ROTTERDAM IN NOOD,
RADIO ACTIEF!’

RAADSLID
VERKOELEN

INITIATIEF VOORSTEL

RAADSLID VERKOELEN

Rotterdam Radio-actief

Samenvatting; Voorstel in 1 minuut

01

Rotterdam is een wereldstad met een enorme economische kracht, grotendeels dankzij onze internationale haven. Deze positie brengt echter ook uitdagingen met zich mee. De stad is niet alleen kwetsbaar voor mogelijke fysieke rampen, zoals overstromingen of industriële ongevallen, maar ook voor moderne dreigingen als cyberaanvallen en verstoringen van onze digitale infrastructuur.

De vraag “Wat te doen als de bom valt?” is al sinds de Tweede Wereldoorlog een actueel thema voor Rotterdammers. De bombardementen van 14 mei 1940 herinneren ons aan de impact van een plotselinge ramp, maar in onze tijd kan “de bom” evengoed een digitale aanval zijn, een grootschalige stroomuitval of zelfs een (bio)chemische dreiging. Het is cruciaal dat iedere Rotterdammer weet wat er moet gebeuren wanneer de sirene loeit of als het internet onbereikbaar wordt.

In dit initiatiefvoorstel **‘Rotterdam in nood, radio actief!’** presenteren we een plan om de bewustwording, voorbereiding én samenwerking rond rampen en crises in onze stad te versterken. Onze wens is dat iedereen – van bewoner tot ondernemer – begrijpt wat zijn of haar rol is als het plotseling misgaat.

Inhoudsopgave

	Hoofdstuk
03.	Rotterdam als strategisch doelwit
04.	De noodzaak van heldere crisiscommunicatie
05.	Wat gebeurt er nu al?
06.	Oproep tot een nieuwe burgerbetrokkenheid (BB 2.0)
07.	Rotterdam Alert! en de rampenzender
08.	Cyberveiligheid als belangrijke pijler
09.	Het belang van oefenen
10.	Kosten en mogelijke dekkingen
11.	Conclusie en oproep
12.	Raadsvoorstel ‘Rotterdam in nood, radio actief!’
13.	Bijlagen

Rotterdam Radio-actief

In Rotterdam moet iedereen bereikbaar zijn in tijden van een ramp. Daarom deelden JOU, Lijst Verkoelen noodradio’s uit aan mensen voor wie zo’n extra uitgave niet vanzelfsprekend is. Met deze radio’s kunnen zij ook zonder stroom of internet belangrijke informatie blijven ontvangen. Wat ons betreft zorgt de gemeente ervoor dat álle Rotterdammers toegang krijgen tot een noodradio.
Want bij een ramp is het de verantwoordelijkheid van de gemeente om iedere inwoner te kunnen bereiken – altijd en overal.

Rotterdam als strategisch doelwit

03

De haven van Rotterdam geldt als de grootste van Europa. Dit maakt onze stad tot een wereldwijd logistiek knooppunt en daardoor een mogelijk doelwit voor criminele of staat gestuurde sabotagedaden. De NotPetya-cyberaanval uit 2017 toonde glashelder hoe een digitale verstoring de havenoperatie grotendeels plat kan leggen. Zo'n gebeurtenis heeft niet alleen financiële consequenties maar ook een directe invloed op de veiligheid en het welzijn van onze bevolking.

Naast de haven zijn er nog meer kwetsbare plekken in onze stad. Denk aan de petrochemische industrie, de energievoorziening, belangrijke internetknooppunten en onze ziekenhuizen. Als infrastructuur uitvalt, kan dat een golf van ontwrichting veroorzaken die iedereen treft. Rotterdam heeft veel te winnen bij een proactieve, duidelijke en goed gecommuniceerde aanpak van rampen en crises.

De noodzaak van heldere crisiscommunicatie

04

In het verleden had Nederland de organisatie Bescherming Bevolking (BB), die zich richtte op het informeren en helpen van burgers bij (oorlogs)dreigingen en grote rampen. Na de opheffing in 1986 namen andere instanties – zoals brandweer, GHOR en de veiligheidsregio's – belangrijke taken over. Maar de afstand tussen de burger en deze professionele hulpdiensten is groter geworden. Men gaat ervan uit dat "de overheid het wel regelt", waardoor de algemene kennis over wat je als burger moet doen, is afgenomen.

Als de sirene vandaag zou afgaan, weten veel Rotterdammers niet welke stappen ze moeten nemen. De toegenomen afhankelijkheid van smartphones en het internet maakt ons daarnaast extra kwetsbaar. Bij een cyberaanval of een langdurige stroomstoring zullen digitale bronnen niet langer beschikbaar zijn. Daarom is een stevig verankerde, traditionele noodcommunicatie – zoals via een analoge transistorradio afgestemd op **RTV Rijnmond** – onmisbaar.

Wat gebeurt er nu al?

05

Rotterdam is geen “blanco pagina” op het gebied van crisisbeheersing. Onze veiligheidsregio’s hebben draaiboeken klaarliggen en de brandweer, politie en GHOR werken intensief samen. Ook bestaan er websites zoals Crisis.nl en Rijksoverheid.nl, waar je kunt vinden hoe je een noodpakket samenstelt of hoe je jouw huis het beste afsluit bij een chemisch incident. Toch is de bekendheid met deze informatie in de praktijk laag.

Bovendien is de rol van RTV Rijnmond als officiële rampenzender weinig bekend bij het grote publiek. Dat is een gemiste kans, omdat bij analoge radio de informatievoorziening wél overeind blijft als digitale netwerken uitvallen. Dit initiatief pleit ervoor om die rampenzenderfunctie weer op de voorgrond te plaatsen, onder de noemer “Rotterdam Alert!”.

Oproep tot een nieuwe burgerbetrokkenheid (BB 2.0)

06

De herinnering aan de Bescherming Bevolking uit de vorige eeuw laat zien hoe waardevol het is wanneer burgers zich medeverantwoordelijk voelen voor elkaars veiligheid. Met een moderne BB 2.0 kunnen we die veerkracht opnieuw opbouwen. Daarbij denken we niet aan een groot ambtelijk apparaat, maar aan een wendbare samenwerking van vrijwilligers, professionals, maatschappelijke organisaties en overheidsdiensten.

Zo'n nieuwe BB kan zich richten op uiteenlopende taken. Allereerst op **publieksvoorlichting** en preventie, want wie weet hoe te handelen bij een sirene of stroomuitval, reageert rustiger en effectiever. Daarnaast kan de BB 2.0 ondersteunen bij grootschalige incidenten wanneer de reguliere hulpdiensten overbelast raken. Denk aan EHBO-uitgiftepunten, het rondbrengen van noodvoorraden of het bieden van psychische eerste hulp. Maar het belangrijkste is misschien wel dat zo'n BB 2.0 de weg kan wijzen, burgers kunnen begeleiden naar veilige plekken. Door regelmatig zichtbaar te oefenen en met heldere trainingstrajecten kan deze moderne BB een sterke aanvulling vormen op de bestaande infrastructuur.

Rotterdam Alert! en de rampenzender

07

Een essentiële stap in het vergroten van de paraatheid is het inzetten van een brede publiekscampagne met een heldere slogan: “Als de sirene gaat, stem af op 93.4 FM, Radio Rijnmond.” De bedoeling hiervan is dat de gemiddelde Rotterdammer, in een noodsituatie, direct weet waar de juiste informatie te vinden is. Tegelijk willen we ook aandacht vragen voor het belang van een werkende analoge noodradio op batterijen of dynamo.

In zo’n campagne kan de burgemeester op een begrijpelijke manier uitleggen waar mensen op moeten letten bij grote rampen en waarom het cruciaal is om een ouderwetse radio in huis te hebben. Digitale uitingen, zoals Social Media en online banners, hebben ook hun waarde, maar we moeten rekening houden met het scenario dat internet wegvalt.

Cyberveiligheid als belangrijke pijler

Naast fysieke rampen is cyberveiligheid steeds meer een speerpunt. De haven en andere vitale sectoren in Rotterdam zijn relatief goed georganiseerd, maar er is nog onvoldoende verbinding met het dagelijks leven van de burger. Het opzetten van een **Rotterdams Cyberveiligheidscentrum** kan zorgen voor een structurele samenwerking tussen gemeente, politie, havenbedrijven, ziekenhuizen en IT-experts.

Die samenwerking moet zich niet beperken tot technische oplossingen, maar ook bestaan uit regelmatige **oefeningen** en uitwisselingen van kennis. Bij een grote cyberaanval moet iedereen snel kunnen schakelen, vergelijkbaar met hoe we dat doen bij overstromingen of brand.

Het belang van oefenen

09

Niemand zal ontkennen dat “oefenen” iets is voor brandweer en politie. Tegelijk zien we dat de gemiddelde inwoner hier minder bij betrokken is, terwijl juist de eerste minuten bij een ramp bepalend kunnen zijn voor je veiligheid. Het is de bedoeling om oefeningen op wijkniveau te organiseren, zodat bewoners en lokale ondernemers leren wat ze moeten doen. Denk aan scenario’s zoals een stroomstoring of een chemische lekkage in de haven, waarbij je ontdekt hoe je elkaar kunt helpen en welke stappen je zet als de hulpdiensten onderweg zijn.

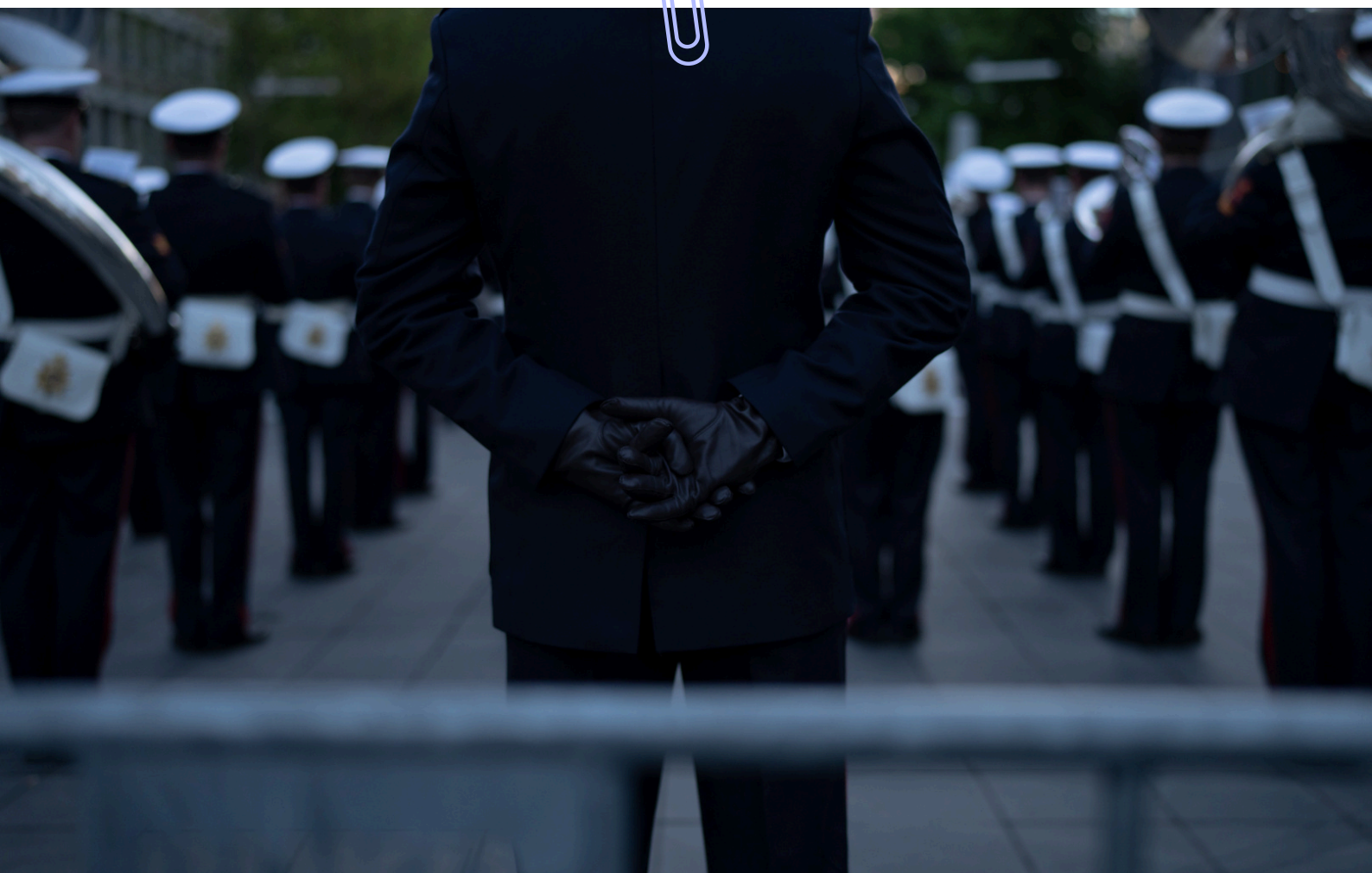
Ook op scholen kan deze boodschap doorklinken. Kinderen kunnen spelenderwijs leren over noodpakketten, energievoorziening en veilig communiceren als mobiele netwerken uitvallen. Zo groeit een nieuwe generatie op met het besef dat rampen zeldzaam zijn, maar dat je er beter wél op voorbereid kunt zijn.

Kosten en mogelijke dekkingen

Een intensieve publiekscampagne is niet gratis. Het maken en verspreiden van affiches, krantenpublicaties en online content vergt een stevig startbudget. Ook kunnen we kijken naar een kortingsvoucher voor eenvoudige noodradio's die zonder netstroom werken. Daarnaast kost een haalbaarheidsstudie naar BB 2.0 geld, evenals het opzetten van een Cyberveiligheidscentrum.

We stellen voor om hiervoor in elk geval de **post crisiscommunicatie** te benutten. Samenwerking met de **veiligheidsregio Rotterdam (VRR)** ligt voor de hand; ook de betrokkenheid van private partijen die belang hebben bij een weerbare stad is mogelijk. De kosten zijn te schatten op enkele miljoenen voor structurele verbeteringen, maar zullen terugverdiend worden door het voorkomen of beperken van schade bij rampen.

Conclusie en oproep

Rotterdam biedt een unieke mix van kansen en kwetsbaarheden. De stad is open, modern en bruisend, maar tegelijkertijd geopolitiek interessant als logistiek knooppunt. Met dit initiatiefvoorstel “Rotterdam in nood, radio actief!” roepen we de gemeenteraad op om concrete stappen te zetten naar een weerbare stad, waarin iedereen de weg naar betrouwbare informatie kent.

Die weg bestaat uit drie belangrijke sporen. We willen de **rampenzender** weer prominent op de kaart zetten, zodat iedere Rotterdammer weet hoe de informatievoorziening loopt bij stroom- of internetuitval. We vragen daarnaast om een **haalbaarheidsstudie** naar een moderne **Bescherming Bevolking**, oftewel BB 2.0, om de verbinding tussen gemeente, hulpdiensten en burgers te versterken. Ten slotte pleiten we voor de oprichting van of deelname aan een sterk **Rotterdams Cyberveiligheidscentrum**.

Een stad die voorbereid is, is een stad die meer rust bewaart wanneer er écht iets misgaat. Laten we gezamenlijk investeren in kennis en kunde, zodat Rotterdam zijn reputatie als veerkrachtige en toekomstbestendige wereldhaven kan waarmaken.

Raadsvoorstel ‘Rotterdam in nood, radio actief!’

De raad van de gemeente Rotterdam bijeen op [datum], kennisgenomen hebbende van het Initiatiefvoorstel ‘Rotterdam in nood, radio actief!’, en ook de reactie van het college,

- Koers te zetten naar een Rotterdam dat in crisistijden op zijn best is; een stad met wakkere burgers, slagvaardige communicatie en een hecht netwerk tussen overheid en samenleving;

- Daartoe de burgemeester op te roepen om een aanpak op te zetten die in ieder geval de volgende elementen bevat:

  - Een publiekscampagne met de kernboodschap “Als de sirene gaat, stem af op Radio Rijnmond,” aangevuld met eenvoudige voorlichting over noodradio’s en wat te doen bij rampen;
  - De burgemeester als boegbeeld in deze campagne, zodat voor iedereen duidelijk wordt wie de regie heeft en waar men informatie kan vinden;
  - Het stimuleren van de aanschaf van noodradio’s, bijvoorbeeld via een kortingsvoucher of samenwerking met lokale ondernemers, zodat elk huishouden zonder stroom toch op de hoogte kan blijven;
  - Jaarlijks ten minste één brede rampenoefening, waarbij ook burgers actief betrokken worden en de samenwerking met de rampenzender, wijkteams en (cyber)specialisten kan worden beoefend;
  - Een haalbaarheidsstudie om te verkennen hoe een moderne BB 2.0 eruit kan zien en hoe deze kan bijdragen aan de crisisvoorbereiding in Rotterdam;
  - Een Cyberveiligheidscentrum in te richten, waar gemeente, politie, havenbedrijven en IT-experts samenwerken aan het voorkomen en beheersen van digitale dreigingen.

- Deze aanpak zoveel mogelijk budgetneutraal uit te voeren door aan te sluiten bij al bestaande initiatieven en samenwerkingsverbanden;

- Eventuele financiële consequenties uiterlijk bij de begroting 2026 inzichtelijk te maken voor de raad;

- Uiterlijk na (PERIODE NAAR KEUZE) aan de raad te rapporteren over de voortgang.

jou

jou

jou
Rotterdam

	Bijlage
01.	Cyberaanval op Maersk
02.	Historische achtergrond en de ontstaansreden van onze civiele bescherming
03.	Interview rol van rampenzender RTV Rijnmond
04.	Interview Bescherming Bevolking (BB)
05.	Opinie “Waarom Rotterdam een nieuwe Bescherming Bevolking nodig heeft!”
06.	Column ‘Met de blik op rood gevaar en batterijen in de radio!’
07.	Video ‘Rotterdam Doorgrond’, video’s straatinterviews
08.	Agenda programma ‘Als de bom valt!’
09.	17 Openbare schuilgelegenheden te Rotterdam
10.	Een enigszins redelijke bescherming van de bevolking en van het nationale potentieel
11.	Leidraad bescherming tegen luchtaanvallen
12.	Wenken bescherming gezin en jezelf
13.	Doel en opzet bescherming en bevolking
14.	Groslijst Amateur zenders
15.	Betoog indiening initiatiefvoorstel ‘Rotterdam in nood, radio actief!'

“Door samen te werken en elkaar te informeren, maken we Rotterdam weerbaarder. We laten ons niet verrassen door de volgende crisis, maar staan met open ogen en een goed plan in de startblokken.”

-ELLEN VERKOELEN

Bijlage

01

Cyberaanval op Maersk

Maersk, the shipping giant, has suffered millions of dollars in damage due to the NonPetya ransomware attack http://zd.net/2DV9fgP by @SecurityCharlie

ZDNet @ZDNet

Bijlage

02

Historische achtergrond en de ontstaansrede van onze civiele bescherming

Historische achtergrond en de ontstaansreden van onze civiele bescherming!

Na de Tweede Wereldoorlog bleef Europa niet lang in vrede. Al snel ontwikkelde zich een nieuwe spanningsvolle situatie: de voormalige bondgenoot de Sovjet-Unie werd gezien als een potentiële agressor, waarmee een ideologische en geopolitieke strijd ontstond die bekend zou komen te staan als de Koude Oorlog. In Nederland, en ook in Rotterdam, groeide het besef dat een volgende oorlog niet uitsluitend aan het militaire front zou worden uitgevochten, maar dat de burgerbevolking opnieuw een direct doelwit kon zijn. De ervaringen uit 1940–1945, met name de Duitse bombardementen en de impact daarvan op het moreel en de fysieke infrastructuur, waren nog zeer vers in het collectieve geheugen.

1. De dreiging van 'het rode gevaar'

De Sovjet-Unie onder leiding van Stalin werd in het Westen gezien als het "rode gevaar": een totalitaire macht die Europese landen dreigde te destabiliseren. Deze vrees vond wortels in de harde werkelijkheid van de bezettingsjaren: men had aan den lijve ondervonden hoezeer burgers in oorlogssituaties kwetsbaar waren. Nu was het beeld dat, wanneer de Sovjet-Unie zich ooit militair zou roeren, de aanvallen nog heviger, moderner en schadelijker zouden zijn dan tijdens de vorige oorlog. Waar Duitsland al beschikte over raketten (V1- en V2-wapens), was men zich ervan bewust dat de Sovjet-Unie in snel tempo soortgelijke of zelfs geavanceerdere middelen ontwikkelde. Bovenal hing de schaduw van het nieuwe kernwapen boven Europa; in 1949 testte de Sovjet-Unie haar eerste atoombom.

Deze ontwikkeling zette overheden ertoe aan hun inwoners beter voor te bereiden op mogelijk oorlogsgeweld. Anders dan bij de conventionele bombardementen van de Tweede Wereldoorlog, moest men in een atoomtijdperk rekening houden met enorme verwoestingskracht, radioactieve straling en de kans op chemische of biologische aanvallen. De nationale overheid wilde het moreel van de bevolking versterken en de chaos bij een eventueel conflict inperken: als de 'thuisbasis' zich beter kon verdedigen en organiseren, zou dat de militaire inzet elders ook ten goede komen.

2. De organisatie Bescherming (BB)

In Nederland kreeg de civiele verdedigingsgedachte concreet vorm door de oprichting van de Bescherming Bevolking (BB) in 1952. Deze organisatie bouwde voort op lessen uit de Luchtbeschermingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog. De BB werd opgezet als een brede, niet-militaire hulpverlenings- en voorlichtingsorganisatie, deels gebaseerd op vrijwilligers, deels op (buitengewoon) dienstplichtigen die voor specifieke taken werden ingezet (de "noodwachtplicht"). De kerntaken van de BB waren:

- Voorlichting aan burgers: instructies geven over wat te doen bij luchtalarm, hoe te verduisteren, waar schuilkelders te vinden waren en hoe eerste hulp maatregelen te nemen.
- Schuilplaatsen en uitrusting: adviseren over of (mede) realiseren van schuilkelders, en ook zorgen voor gasmaskers, eenvoudige brandweermaterialen en EHBO-pakketten.
- Gebiedsindeling: steden werden vaak opgesplitst in wijken en 'blokken' om snel en doeltreffend op te treden bij branden, instortingen en medische spoedhulp direct na een aanval.
- Oefeningen en drills: de BB organiseerde regelmatig cursussen en praktijksessies, waarbij men leerde redden, blussen en EHBO verlenen, zodat de bevolking in geval van nood niet direct afhankelijk was van politie of brandweer.

3. Schuilkelders: van particuliere kelders tot openbare onderkomens

Onderdeel van deze civiele bescherming was het bouwen van schuilkelders. Enerzijds stimuleerde de overheid burgers om in hun eigen huis of bedrijf kleine, verstevigde ruimten in te richten (de 'zelfbescherming'). Anderzijds verschenen in veel steden – en dus ook in Rotterdam – halfverzonken of volledig ondergrondse schuilplaatsen, vaak herkenbaar als kleine bunkerachtige constructies in parkjes, onder viaducten of bij openbare pleinen. Veel documenten uit die periode (zoals aanbestedingsbestekken en plannen voor de "17 openbare schuilgelegenheden" in Rotterdam) getuigen van die bouwactiviteit.

Deze schuilkelders hadden een dubbele functie:
~~Fysieke bescherming:~~ in geval van luchtalarm konden mensen zich daar schuilhouden tegen rondvliegende glasscherven, brisantbommen en (beperkt) chemische dreiging.
~~Versterken van het moreel:~~ de zichtbare aanwezigheid van een keten aan schuilplaatsen gaf de bevolking het gevoel dat er rekening werd gehouden met hun veiligheid.
Echter, de budgetten voor zulke bouwwerken waren nooit toereikend om de gehele bevolking van plek te voorzien. Men koos strategische locaties (bijvoorbeeld nabij drukke verkeersaders, in de buurt van cruciale voorzieningen) of plekken waar de noodzaak hoog werd geacht (industriële zones, havengebieden, grote wooncomplexen).

4. Rotterdam als strategisch doelwit

Rotterdam, met zijn enorme haven en petrochemische industrie, gold als een van de belangrijkste doelwitten in Nederland. De grootschalige bombardementen van mei 1940 hadden bovendien diepe sporen nagelaten, zowel fysiek als psychologisch. De gedachte dat de stad in een nieuwe oorlog wederom in de vuurlinie zou liggen, was geen onrealistisch doembeeld maar een reële scenario-analyse. Dat verklaart waarom er zoveel aandacht uitging naar:

Stevige schuilconstructies: Rotterdam investeerde, mede gestimuleerd door rijksregelingen en subsidies, in een reeks van half ondergrondse bunkers en schuilruimten (bekend uit diverse bestekken en gemeentelijke archiefstukken).
Samenwerking met haven- en bedrijfssector: bedrijven in de haven werden aangespoord om aan bedrijfszelfbescherming te doen (eigen brandwerende materialen, EHBO-teams, interne evacuatieplannen), vooral gezien het grote belang van continuïteit voor de economie en oorlogslogistiek.
Oefeningen en publiekscampagnes: de lokale afdelingen van de BB en de gemeentelijke diensten hielden oefeningen, soms in samenwerking met politie, brandweer en paramedische teams. Krantenartikelen uit die jaren tonen hoe burgers werden opgeroepen om zelfverdedigingscursussen te volgen en noodpakketten aan te leggen.

5. De paradox van afnemende dreiging en blijvend belang

Hoewel de BB in de jaren vijftig en zestig met duizenden vrijwilligers en 'noodwachtplichtigen' een flinke omvang bereikte, begon de maatschappelijke steun en aandacht in de jaren zeventig te tanen. De Koude Oorlog kreeg episodes van dooi (detente), men raakte gewend aan het maandelijkse luchtalarm en er ontstond een indruk dat de atoomdreiging minder acuut was. Ook de opkomst van gerichtere NAVO-strategieën en de professionalisering van rampenbestrijding bij politie en brandweer maakten de positie van de BB minder vanzelfsprekend.

Niettemin bleef Rotterdam officiële rampenoefeningen organiseren, mede omdat de stad naast het militaire (geo)politieke risico ook werd gezien als kwetsbaar voor industriële ongevallen, branden en

overstromingen. De BB werd in 1986 officieel opgeheven, maar de kern van haar gedachte – dat burgers een cruciale rol spelen bij hun eigen veiligheid en bij hulpverlening – blijft essentieel.

Met het verdwijnen van de BB verschoof de verantwoordelijkheid voor civiele bescherming meer naar de veiligheidsregio, brandweer, GHOR en politie, maar ook naar vrijwillige netwerken en initiatieven. Schuilkelders werden minder onderhouden of kregen een andere bestemming. De formele oefeningen werden minder zichtbaar, terwijl het besef van “zelf doen” bij de bevolking gradueel verdween.

6. Lessen voor het Rotterdam van nu

Voor het huidige initiatief “Rotterdam in nood, radio actief!” is het historisch besef rondom de Bescherming Bevolking en de Koude Oorlog belangrijk, want het toont:

- Burgerbetrokkenheid is van onschatbare waarde: de dreiging van een atoom- of conventionele aanval werd reëel geacht, waardoor de samenleving zich in hoge mate verenigde om gezamenlijk voorbereidingen te treffen.
- Fysieke infrastructuur, zoals schuilkelders, biedt niet alleen bescherming maar ook vertrouwen: zelfs als de capaciteit nooit 100% dekkend kon zijn, hielpen de bouwwerken en zichtbare oefeningen de angst te kanaliseren en het gevoel van saamhorigheid te versterken.
- Communicatie en training verlagen paniek: de BB gaf cursussen EHBO, brandbestrijding en reddingswerk, waardoor inwoners wisten wat te doen als de sirene ging. Zulke kennis bood houvast en maakt nog steeds het verschil tussen chaos en orde bij een ramp.
- De haven en industriële sector als bijzonder kwetsbare plekken: ook nu is Rotterdam Haven van groot (inter)nationaal belang. Lessen uit de Koude Oorlog wijzen op het belang van nauwe samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en burgers.

Tegenwoordig zijn we in een wereld beland waarin cyberdreigingen, terroristische aanslagen en grootschalige infrastructuuruitval (of een combinatie hiervan) evenzeer de stedelijke veiligheid kunnen raken. Toch benadrukt deze historische blik dat vele principes van de “ouderwetse” Bescherming Bevolking toepasbaar blijven. Weten hoe je jezelf en je naasten beschermt, hoe je snel en betrouwbaar informatie verkrijgt (al dan niet via analoge radio) en hoe je met beperkte middelen de eerste klappen opvangt, blijft cruciaal.

Met “Rotterdam in nood, radio actief!” kunnen we voortbouwen op deze erfenis. De stad heeft in het verleden bewezen dat het – met vereende krachten van burgers, overheid en organisaties – kan opstaan uit as en puin en zich opnieuw kan voorbereiden op onzekere tijden.

De geschiedenis van de BB en de schuilkelders mag dan decennia oud zijn, de kernboodschap is nog springlevend:

Een weerbare stad vereist paraatheid, oefening en een collectief verantwoordelijkheidsgevoel om menselijk leed en maatschappelijke ontwrichting zoveel mogelijk te beperken.

Bijlage

03

Interview rol van rampenzender RTV Rijnmond

De rol van rampenzenders in de regio Rijnmond

Rotterdam

17/04/2025, 09:00

In Nederland hebben regionale omroepen een cruciale rol bij crisiscommunicatie. Als zogenoemde rampenzenders zijn zij verantwoordelijk voor het verspreiden van officiële mededelingen bij noodsituaties. Dit houdt in dat zij direct samenwerken met veiligheidsregio's en lokale autoriteiten om burgers snel en betrouwbaar te informeren. In Rotterdam en omgeving vervult Rijnmond deze taak. We spraken met Ruud van Os, hoofdredacteur van Rijnmond, over wat het betekent om rampenzender te zijn en hoe goed Nederland is voorbereid op crisissituaties.

Wat houdt het in om rampenzender te zijn?

Nederland is verdeeld in veiligheidsregio's, elk met een verantwoordelijke burgemeester als voorzitter. Rijnmond werkt nauw samen met de veiligheidsregio's Rotterdam-Rijnmond en Zuid-Holland-Zuid. "Als er een noodsituatie is waarbij gevaar dreigt, moet er een betrouwbare partner zijn die de boodschap snel verspreidt," legt Van Os uit. Op het hoofdkantoor van de veiligheidsregio staat een microfoon waarmee de autoriteiten direct kunnen uitzenden op Radio Rijnmond. Dit zou nodig kunnen zijn bij een grote ramp, zoals een explosie in de Botlek.

Toch benadrukt Van Os dat het systeem in de praktijk nog nooit op die manier is gebruikt. "Ik werk hier al 25 jaar en ik heb nog nooit meegemaakt dat een burgemeester de zender overnam. Maar de samenwerking is er wel."
Technische en organisatorische voorbereiding

Rijnmond is goed voorbereid op noodsituaties. Mocht de stroom uitvallen of digitale netwerken uitvallen, dan kan de omroep nog steeds blijven uitzenden. "Wij hebben beneden een mobiele zendwagen met een aggregaat. Als hier alles uitvalt, kunnen we daar gewoon mee doorgaan," zegt Van Os. "We zijn zelfs voorbereid op een elektromagnetische puls (EMP)-aanval, die alle elektronica zou uitschakelen. Via de zendwagen kunnen we alsnog blijven uitzenden."

Continuïteit bij een ramp

West in Den Haag en gaan we daar verder," legt Van Os uit. "We hebben onderling afspraken om elkaars uitvalsbasis te zijn. Tijdens de corona crisis had ik altijd een USB-stick bij me met al onze jingles, zodat we bij een eventuele sluiting van ons pand direct konden doorwerken bij Omroep West."

Ook is er een nauwe samenwerking met de 22 lokale omroepen in de regio. "Niet alle lokale omroepen hebben de middelen om volledig als rampenzender te functioneren, maar we werken inhoudelijk goed samen. Open Rotterdam maakt bijvoorbeeld geen radio, terwijl andere lokale omroepen dat wel doen. Als het nodig is, kunnen we snel schakelen en elkaars informatie delen," zegt Van Os. "Zo zorgen we ervoor dat we altijd een vangnet hebben, waar de situatie ons ook dwingt om te werken."

Toch plaatst hij een kanttekening: zijn mensen er klaar voor? "Bij een ramp heb je weinig aan een app of een digitale radio als internet en elektriciteit niet werken. Wie heeft er nog een transistorradio met batterijen thuis?" vraagt hij zich hardop af. "De afhankelijkheid van digitale netwerken is een risico."

Oefeningen en bewustwording

Hoewel Rijnmond maandelijks tijdens het afgaan van de sirenes op de eerste maandag van de maand aandacht vraagt voor rampenscenario's, ziet Van Os dat de kennis over rampenzenders is afgenomen. "Vroeger werd er actief campagne gevoerd: 'Bij een ramp, stem af op je regionale omroep'. Die bekendheid is nu verwaterd," zegt hij. "Daarom zijn we bezig om dit opnieuw onder de aandacht te brengen. Daarnaast vindt hij dat er te weinig wordt geoefend. "We hebben een paar jaar geleden een oefening gedaan met het hele personeel, maar misschien moet dat wel veel vaker," stelt hij. "De wereld is veranderd, de risico's nemen toe en we moeten daarop inspelen. We hebben veel nieuwe medewerkers en als het echt misgaat, moet iedereen precies weten wat hij of zij moet doen." Volgens Van Os is 'rampenzender zijn' geen status op papier, maar een verantwoordelijkheid waar je continu op voorbereid moet blijven.

De toekomst van crisiscommunicatie

Volgens Van Os is Rijnmond dus technisch klaar voor een noodsituatie, maar de vraag is of de inwoners ook voorbereid zijn. Kan de plaatselijke politiek daarbij helpen? "Je zou ieder huishouden een transistorradio moeten geven die werkt zonder stroom, met een dynamo of zonnepaneeltjes. Dan weet je zeker dat mensen bereikt worden als digitale netwerken uitvallen," stelt hij.
Daarnaast pleit hij voor een overstijgend systeem dat niet afhankelijk is van het mobiele netwerk. "We hebben allemaal gezien hoe kwetsbaar digitale communicatie kan zijn. Wat als je in een noodsituatie tóch iedereen direct moet kunnen informeren, zonder afhankelijk te zijn van die mobiele netwerken?"

Zijn conclusie is helder: "Je moet mensen kunnen bereiken, zeker als het een kwestie van leven of dood is."

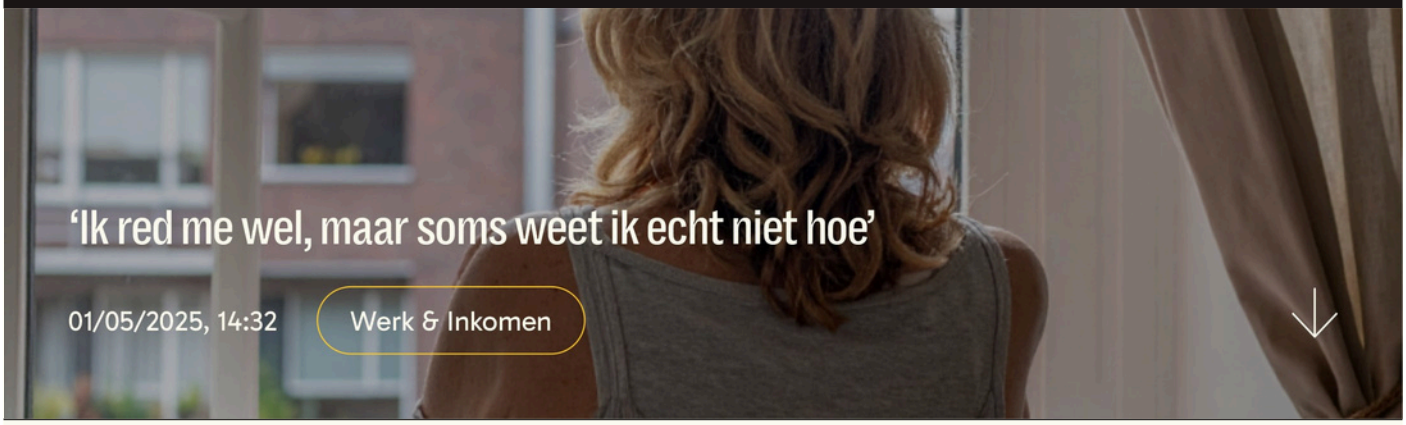

0 Likes 0 Reacties Delen Opslaan

Reactie plaatsen

‹ Terug

Gerelateerde interviews

‘We hebben weer een Bescherming Bevolking nodig – maar dan één die wérkt’

01/05/2025, 09:02 Veiligheid

Bijlage
Interview Bescherming Bevolking (BB)

04

‘We hebben weer een Bescherming Bevolking nodig – maar dan één die wérkt’

Veiligheid

01/05/2025, 09:02

Rémon de Man, voorzitter van de stichting Cultureel Erfgoed Koude Oorlog, spreekt met passie over het verleden én de toekomst van civiele bescherming in Nederland. Zijn betrokkenheid bij het erfgoed van de oorspronkelijke Bescherming Bevolking (BB), een organisatie die in 1952 werd opgericht om burgers te beschermen tegen oorlog en rampen, geeft hem een unieke kijk op de plannen voor een moderne BB 2.0 in Rotterdam. “De lessen van toen zijn actueler dan ooit,” zegt hij.

Volgens De Man begon de BB met een sterk besef van urgentie. “Na de oorlog was er veel angst. Men wilde voorbereid zijn. Het initiatief was goed, maar de middelen lieten te wensen over. Ze kregen afdankertjes van Defensie, zelfs kooktoestellen waarvan bekend was dat ze konden ontploffen,” vertelt hij. Ook in de onderlinge samenwerking schortte het: “De BB zou het commando krijgen over civiele diensten, zoals de brandweer, maar die namen hen niet serieus. De brandweer had modern materieel; de BB liep daarentegen nog met emmers en handpompen.”

Voor De Man staat vast dat een nieuwe BB 2.0 anders moet worden opgebouwd. “De structuur van nu mist een directe verbinding met de burger. In coronatijd bleek hoe slecht we voorbereid waren op gedragsbeïnvloeding en logistiek. Er werd gehamsterd, er waren geen mondkapjes, er was geen gecoördineerde aanpak. België had miljoenen mondkapjes op voorraad via hun civiele verdediging. Wij hadden chaos.”

Een moderne BB zou volgens hem vooral een brug moeten slaan tussen overheid en burger. “Je hebt organisaties zoals de GGD en de brandweer al, maar wie helpt de burger zélf met praktische kennis? Wie geeft advies als het luchtalarm afgaat of het internet uitvalt? De overheid communiceert daar nauwelijks over. De laatste serieuze campagne was toen het oude luchtalarm werd vervangen, in de jaren negentig. Daarna is het stil geworden.”

een belangrijke rol voor een lokale BB 2.0. “Als de stroom uitvalt of er is een cyberaanval, dan valt de hele samenleving stil. Je moet mensen dan op straat hebben die het verkeer regelen, die burgers adviseren, die kunnen uitleggen wat de alternatieven zijn.”

Een analoge rampenzender is daarin cruciaal, benadrukt hij. “Radio Rijnmond als rampenzender moet je absoluut behouden. Digitale netwerken kunnen uitvallen, maar een transistorradio op batterijen werkt altijd. In Spanje en Portugal zagen we recent nog hoe kwetsbaar alles is als de stroom uitvalt – zelfs de watervoorziening ligt dan stil. Dan wil je terug kunnen vallen op analoge systemen.”

Een ander kernpunt van zijn visie is de betrokkenheid van burgers bij de BB 2.0. “Geef jongeren een vorm van maatschappelijke dienstplicht. Niet per se militair, maar wel praktisch. Laat ze een jaar lang kennis opdoen bij een ziekenhuis, leer ze EHBO, laat ze oefenen met noodsituaties. Dan bouw je een generatie die voorbereid is, die kan helpen.”

De Man wijst ook op de waarde van zogenoemde 'preppers' – mensen die zich intensief voorbereiden op rampscenario’s. “Die zijn jarenlang als wappies weggezet, maar beschikken over waardevolle kennis. Die moeten we niet uitsluiten, maar juist actief betrekken bij een nieuwe BB. Zij weten hoe je zelfredzaam blijft.”

Een eerste stap richting een BB 2.0 zou volgens hem een duidelijke publiekscampagne zijn, gericht op bewustwording. “Korte, duidelijke boodschappen. Wat doe je bij stroomuitval? Waar haal je informatie vandaan? Hoe werkt een noodradio? En laat het gezicht van de burgemeester daarin zien, zodat mensen weten wie de regie heeft.”

Tot slot pleit De Man voor een maatschappelijke herwaardering van voorbereiding. “Wat mij betreft geef je mensen geen fles wijn cadeau op hun verjaardag, maar een klein noodpakket. Een radio, wat kaarsen, een paar flessen water. Zo help je niet alleen die persoon, maar ook jezelf. Want áls er echt iets gebeurt, staan ze niet allemaal meteen bij jou op de stoep omdat jij toevallig specialist bent op dat gebied.”

Zijn boodschap aan beleidsmakers is helder: “Organiseer de civiele bescherming opnieuw, maar doe het met mensen die weten wat er nodig is. Laat het van onderop ontstaan, met steun van bovenaf. Een BB 2.0 moet niet alleen voor het volk zijn, maar ook dóór het volk.”

Foto: Rémon de Man, tijdens de tocht langs de koude oorlog-bunkers in Rotterdam met de burgemeester, op uitnodiging van JOU (Fotograaf: Gemma Troiano)

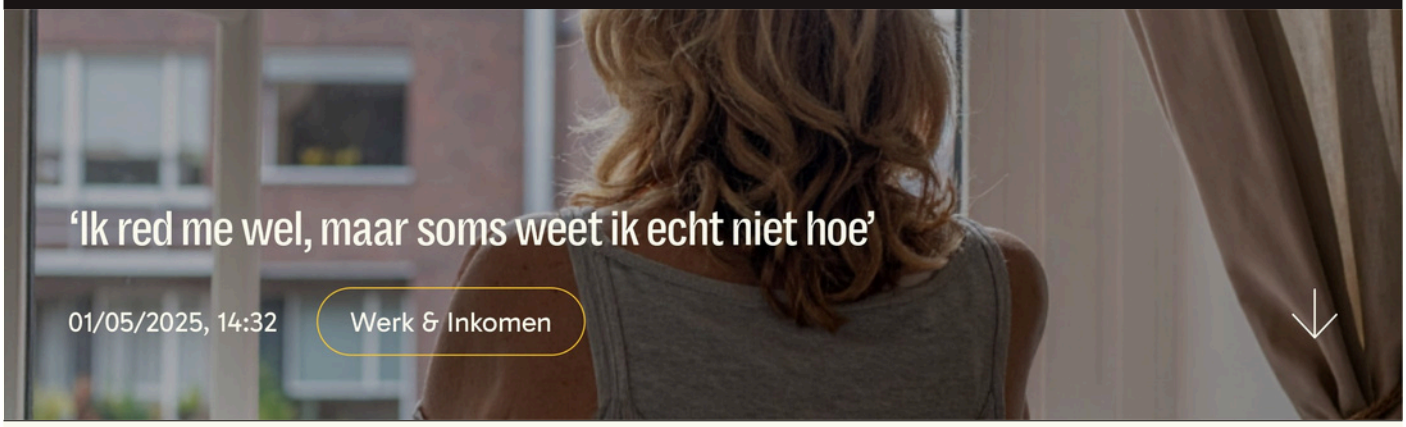

0 Likes 0 Reacties Delen Opslaan

Reactie plaatsen

‹ Terug

Gerelateerde interviews

‘We hebben weer een Bescherming Bevolking nodig – maar dan één die wérkt’

01/05/2025, 09:02 Veiligheid

Bijlage

05

Opinie “Waarom Rotterdam een nieuwe Bescherming Bevolking nodig heeft!”

Burgerbescherming 2.0 voor een weerbare stad

Kunnen we leren van de Koude Oorlog om ons voor te bereiden op moderne risico's zoals cyberaanvallen? **Ellen Verkoelen** pleit voor een vernieuwd Bescherming Bevolking (BB 2.0) in Rotterdam.

De beelden uit de Koude Oorlog zijn nostalgisch: vaders in donkerblauwe overalls met een pieper, schuilkelders met bierkratten als wc, luchtwachttorens met vrijwilligers die met verrekijkers de hemel afspeuren. Het waren andere tijden. Maar de gedachte erachter – burgerbescherming in tijden van crisis – is actueler dan ooit.

Wie denkt dat we zulke tijden achter ons hebben gelaten, doet er goed aan even stil te staan bij de recente stroomstoringen in Zuid-Europa, de wereldwijde afhankelijkheid van digitale netwerken en de geopolitieke spanningen die via cyberaanvallen of sabotage tastbaar dichtbij kunnen komen. In Rotterdam – een internationale havenstad met petrochemische industrie, cruciale logistieke knooppunten en vitale infrastructuur – is de vraag allang niet meer óf we voorbereid moeten zijn, maar hóe.

De oude Bescherming Bevolking (BB) had gebreken, maar ook een krachtig fundament: het was zichtbaar, lokaal georganiseerd en breed gedragen door vrijwilligers. In de hoogtijdagen stonden 160.000 burgers paraat, klaar om te handelen bij een ramp of aanval. Vandaag de dag ontbreekt het aan zo'n collectief bewustzijn én aan praktische structuren om burgers bij crisisbeheersing te betrekken. De moderne veiligheidsregio's leveren onmisbaar werk, maar de afstand tot de burger is gegroeid. We vertrouwen blind op digitale middelen – tot ze uitvallen.

Flexibele organisatie

Daarom roep ik vanuit de ouderenpartij JOU op tot de oprichting van een nieuwe Bescherming Bevolking, een BB 2.0. Geen terugkeer naar de jaren 50, maar een slimme, flexibele en lokaal ingebedde organisatie waarin Rotterdammers hun eigen veiligheid mee helpen organiseren.

▲ Een oefening van de Bescherming Bevolking met brandslangen voor een schoolgebouw aan het Bospolderplein. FOTO STADSARCHIEF

> **Onze generatie weet nog goed hoe het voelde om samen paraat te staan**

Denk aan buurtnetwerken die weten wat te doen bij uitval van stroom of internet, aan het netwerk van radioamateurs dat de communicatie kan overnemen als de reguliere verbindingen falen, aan vrijwilligers die EHBO kunnen bieden en aan jongeren die via maatschappelijke dienstplicht leren hoe je voor elkaar zorgt in crisistijd.

Een BB 2.0 betekent ook investeren in de communicatiemiddelen die wél werken als digitale systemen het begeven. Daarom is de rampenzenderfunctie van Radio Rijnmond essentieel. We willen dat iedere Rotterdammer weet: als de sirene loeit, stem af op 93.4 FM. Niet scrollen, maar luisteren. En ja, dat vergt een herwaardering van iets wat velen als ouderwets beschouwen: een transistorradio op batterijen of opwindmechanisme. Geen gadget, maar een levenslijn.

Solidariteit

Onze generatie weet nog hoe het voelde om samen paraat te staan. De Exota limonade en de oliedrum zijn passé, maar de onderlinge solidariteit is een les die we opnieuw moeten leren. En we moeten de kennis die nog leeft, juist onder ouderen, inzetten voor de toekomst. Een veilige stad ontstaat niet vanzelf. Die bouwen we samen, stap voor stap, oefening voor oefening.

De BB 2.0 is geen wensdroom, maar een noodzakelijke stap naar een weerbaar Rotterdam. Eén stad, één frequentie en een meterkast met een checklist voor de eerste 72 uur bij een ramp. Laten we dat niet pas doen als het te laat is.

■ Ellen Verkoelen is oprichter van de Jongere Ouderen Unie (JOU)

In de jaren tachtig van de vorige eeuw is de Bescherming Bevolking (BB) opgeheven en sindsdien bestaat er geen burgerbeweging meer die ondersteunt als er een ramp gebeurt. Afgebeeld een oefening van de BB aan het Bospolderplein, 1954. Foto: Stadsarchief Rotterdam

Ellen Verkoelen luidt alarmbel en pleit voor een nieuwe Bescherming Bevolking in Rotterdam: BB 2.0

za 10 mei, 10:17 Algemeen 1.464 keer gelezen

Rotterdam - Sinds december is Ellen Verkoelen, raadslid/ fractievoorzitter van JOU Rotterdam heel actief bezig om aandacht te vragen voor de denkbeeldige vraag 'Wat te doen als de bom valt!' Rotterdam is immers een wereldstad met een enorme economische kracht, grotendeels dankzij zijn internationale haven. "Deze positie brengt echter ook uitdagingen met zich mee. De stad is niet alleen kwetsbaar voor mogelijke fysieke rampen, zoals overstromingen of industriële ongevallen, maar ook voor moderne dreigingen als cyberaanvallen en verstoringen van onze digitale infrastructuur", onderstreept zij.

"Op 14 mei worden we met z'n allen er wederom aan herinnerd dat 85 jaar geleden het bombardement op Rotterdam cruciaal was in de komst van de Duitse bezetting van Nederland en de uitbreiding van Tweede Wereldoorlog. Op 15 mei ga ik namens de ouderenpartij JOU in de gemeenteraad van Rotterdam een initiatiefvoorstel 'Rotterdam in nood, radio actief!' presenteren. Het gaat over een plan om de bewustwording, voorbereiding én samenwerking rond rampen en crises in onze stad te versterken. Onze wens is dat iedereen – van bewoner tot ondernemer – begrijpt wat zijn of haar rol is als het plotseling misgaat. De gedachte achter het plan – burgerbescherming in tijden van crisis – is actueler dan ooit. Rotterdam heeft een nieuwe Bescherming Bevolking nodig!"

De vraag 'Wat te doen als de bom valt?' is al sinds de Tweede Wereldoorlog een actueel thema voor Rotterdammers. "De bombardementen van 14 mei 1940 herinneren ons aan de impact van een plotselinge ramp, maar in onze tijd kan 'de bom' evengoed een digitale aanval zijn, een grootschalige stroomuitval of zelfs een (bio)chemische dreiging", vervolgt Ellen. "Het is cruciaal dat iedere Rotterdammer weet wat er moet gebeuren wanneer de sirene loeit of als het internet onbereikbaar wordt."

In april van dit jaar is de ouderenpartij JOU Rotterdam samen met burgemeester Carola Schouten in Rotterdam een BB bunker in Overschie en schuilkelders in Noord uit de jaren zestig van de vorige eeuw gaan bezoeken. Vrijwilligers van stichting Cultureel Erfgoed Koude Oorlog hebben de deelnemers daar rondgeleid en toelichting gegeven op wat de Bescherming Bevolking (BB) zoal betekende voor de bevolking. In de jaren tachtig van de vorige eeuw is de BB opgeheven en sindsdien bestaat er geen burgerbeweging meer

die ondersteunt als er een ramp gebeurt.

Ellen: “Ook zijn we als ouderenbeweging JOU de afgelopen weken de straat op gegaan en hebben mensen gevraagd of ze wisten wat te doen als er een ramp uitbreekt. Op de social media hebben we die hele campagne visueel zichtbaar gemaakt. En ik kan u zeggen dat maar weinig mensen weten wat ze moeten doen als er iets gebeurt. Deze week hadden wij nog een speciale bewustwordingsactie in het wijk- en ontmoetingscentrum ‘Het Palet’ in Prins Alexander. Daar werden een honderdtal analoge noodradio’s uitgedeeld aan ouderen en minderbedeelden.”

Ellen heeft tevens een opiniestuk geschreven dat De Havenloods hieronder graag integraal publiceert. Hierin legt zij nogmaals duidelijk uit waarom Rotterdam een nieuwe Bescherming Bevolking nodig heeft.

Waarom Rotterdam een nieuwe Bescherming Bevolking nodig heeft!

De beelden uit de koude oorlog zijn nostalgisch: vaders in donkerblauwe overalls met een pieper, schuilkelders met bierkratten als wc, luchtwachttorens met vrijwilligers die met verrekijkers de hemel afspeuren. Het waren andere tijden. Maar de gedachte erachter – burgerbescherming in tijden van crisis – is actueler dan ooit.

Door Ellen Verkoelen

Wie denkt dat we zulke tijden achter ons hebben gelaten, doet er goed aan even stil te staan bij de recente stroomstoringen in Zuid-Europa, de wereldwijde afhankelijkheid van digitale netwerken en de geopolitieke spanningen die via cyberaanvallen of sabotage tastbaar dichtbij kunnen komen. In Rotterdam – een internationale havenstad met petrochemische industrie, cruciale logistieke knooppunten en vitale infrastructuur – is de vraag allang niet meer óf we voorbereid moeten zijn, maar hóe.
De oude Bescherming Bevolking (BB) had gebreken, maar ook een krachtig fundament: het was zichtbaar, lokaal georganiseerd en breed gedragen door vrijwilligers. In de hoogtijdagen stonden 160.000 burgers paraat, klaar om te handelen bij een ramp of aanval. Vandaag de dag ontbreekt het aan zo’n collectief bewustzijn én aan praktische structuren om burgers bij crisisbeheersing te betrekken. De moderne veiligheidsregio’s leveren onmisbaar werk, maar de afstand tot de burger is gegroeid. We vertrouwen blind op digitale middelen – totdat ze uitvallen.
Daarom roep ik vanuit de ouderenpartij JOU op tot de oprichting van een nieuwe Bescherming Bevolking, een BB 2.0. Geen terugkeer naar de jaren vijftig, maar een slimme, flexibele en lokaal ingebedde organisatie waarin Rotterdammers hun eigen veiligheid mee helpen organiseren. Denk aan buurtnetwerken die weten wat te doen bij uitval van stroom of internet, aan het netwerk van radio-amateurs dat de communicatie kan overnemen als de reguliere verbindingen falen, aan vrijwilligers die EHBO kunnen bieden of simpelweg kunnen uitleggen waar je betrouwbare informatie vindt, en aan jongeren die via maatschappelijke dienstplicht leren hoe je voor elkaar zorgt in crisistijd.
Een BB 2.0 betekent ook investeren in de communicatiemiddelen die wél werken als digitale systemen het begeven. Daarom is de rampenzenderfunctie van Radio Rijnmond essentieel. We willen dat iedere Rotterdammer weet: als de sirene loeit, stem af op 93.4 FM. Niet scrollen, maar luisteren. En ja, dat vergt een herwaardering van iets wat velen als ouderwets beschouwen: een transistorradio op batterijen of opwindmechanisme. Geen gadget, maar een levenslijn.
Onze generatie weet nog hoe het voelde om samen paraat te staan. De Exota limonade en de oliedrum zijn passé, maar de onderlinge solidariteit is een les die we opnieuw moeten leren. En we moeten de kennis die nog leeft, juist onder ouderen, inzetten voor de toekomst. Een veilige stad ontstaat niet vanzelf. Die bouwen we samen, stap voor stap, oefening voor oefening.
De BB 2.0 is geen wensdroom, maar een noodzakelijke stap naar een weerbaar Rotterdam. Eén stad, één frequentie, en een meterkast waarin een checklist hangt voor de eerste 72 uur van een ramp. Laten we dat niet pas doen als het te laat is.

"We hebben een nieuwe Bescherming Bevolking 2.0 nodig"

Rotterdam

12/05/2025, 08:38

De beelden uit de koude oorlog zijn nostalgisch: vaders in donkerblauwe overalls met een pieper, schuilkelders met bierkratten als wc, luchtwachttorens met vrijwilligers die met verrekijkers de hemel afspeuren. Het waren andere tijden. Maar de gedachte erachter – burgerbescherming in tijden van crisis – is actueler dan ooit.

Wie denkt dat we zulke tijden achter ons hebben gelaten, doet er goed aan even stil te staan bij de recente stroomstoringen in Zuid-Europa, de wereldwijde afhankelijkheid van digitale netwerken, en de geopolitieke spanningen die via cyberaanvallen of sabotage tastbaar dichtbij kunnen komen. In Rotterdam – een internationale havenstad met petrochemische industrie, cruciale logistieke knooppunten en vitale infrastructuur – is de vraag allang niet meer óf we voorbereid moeten zijn, maar hóe.

De oude Bescherming Bevolking (BB) had gebreken, maar ook een krachtig fundament: het was zichtbaar, lokaal georganiseerd en breed gedragen door vrijwilligers. In de hoogtijdagen stonden 160.000 burgers paraat, klaar om te handelen bij een ramp of aanval. Vandaag de dag ontbreekt het aan zo'n collectief bewustzijn én aan praktische structuren om burgers bij crisisbeheersing te betrekken. De moderne veiligheidsregio's leveren onmisbaar werk, maar de afstand tot de burger is gegroeid. We vertrouwen blind op digitale middelen – totdat ze uitvallen.

Daarom roep ik vanuit de ouderenpartij JOU op tot de oprichting van een nieuwe Bescherming Bevolking, een BB 2.0. Geen terugkeer naar de jaren vijftig, maar een slimme, flexibele en lokaal ingebedde organisatie waarin Rotterdammers hun eigen veiligheid mee helpen organiseren. Denk aan buurtnetwerken die weten wat te doen bij uitval van stroom of internet, aan het netwerk van radio-amateurs dat de communicatie kan overnemen als de reguliere verbindingen falen, aan vrijwilligers die EHBO kunnen bieden of simpelweg kunnen uitleggen waar je betrouwbare informatie vindt, en aan jongeren die via maatschappelijke dienstplicht leren hoe je voor elkaar zorgt in crisistijd.

Een BB 2.0 betekent ook investeren in de communicatiemiddelen die wél werken als digitale systemen het begeven. Daarom is de rampenzenderfunctie van Radio Rijnmond essentieel. We willen dat iedere Rotterdammer weet: als de sirene loeit, stem af op 93.4 FM. Niet scrollen, maar luisteren. En ja, dat vergt een herwaardering van iets wat velen als ouderwets beschouwen: een transistorradio op batterijen of opwindmechanisme. Geen gadget, maar een levenslijn.

Onze generatie weet nog hoe het voelde om samen paraat te staan. De Exota limonade en de oliedrum zijn passé, maar de onderlinge solidariteit is een les die we opnieuw moeten leren. En we moeten de kennis die nog leeft, juist onder ouderen, inzetten voor de toekomst. Een veilige stad ontstaat niet vanzelf. Die bouwen we samen, stap voor stap, oefening voor oefening.

De BB 2.0 is geen wensdroom, maar een noodzakelijke stap naar een weerbaar Rotterdam. Eén stad, één frequentie, en een meterkast waarin een checklist hangt voor de eerste 72 uur van een ramp. Laten we dat niet pas doen als het te laat is.

Foto: Een oefening van de BB voor het ULO schoolgebouw aan het Bospolderplein, 1954 © Gemeentearchief Rotterdam.

♡ 0 Likes 0 Reacties Delen Opslaan

Reactie plaatsen

‹ Terug

☺ Gerelateerde interviews

Bijlage

06

Column ‘Met de blik op rood gevaar en batterijen in de radio!’

‘Met de blik op rood gevaar en batterijen in de radio'

Ellen Verkoelen Veiligheid

01/05/2025, 09:13

De ouderen onder ons herinneren zich vast nog wel dat vergeelde kartonnen kaartje, vastgeprikt in de meterkast in het ouderlijk huis? “Als de bom valt: ramen dicht, radio op 675 kHz, emmertje water klaarzetten.” Een soort huishoudevangelie, afkomstig uit de brochure ‘Wenken voor de bescherming van uw gezin en uzelf ‘, 1961 van de Bescherming Bevolking (BB), Dienst Minister van Binnenlandse Zaken. Dit was een organisatie die in 1952 was opgericht om burgers in oorlogstijd te beschermen. Mijn moeder hing er een pen aan een draadje bij – zodat je meteen ook kon afvinken of de kat al binnen was.

Toen wisten we precies wie wat deed als de sirene ging. Mijn vader, opgeroepen voor de Bescherming Bevolking, sprong in zijn donkerblauwe overall met dat plastic helmpje en een pieper die vaker afging dan de deurbel. Alle jonge kerels (het woord genderneutraal kenden we nog niet) waren inzetbaar: dienstplicht, noodwachtplicht of vrijwilliger, het maakte niet uit, je stond paraat met brandspuit, brancard of een handvol EHBO-pleisters. In 1956 telde de BB meer dan 160.000 vrijwilligers; eigenlijk had half Nederland een pieper avant la lettre.

Schuilen konden we ook. Niet alleen in dat vochtige keldertje onder de flat, maar in heuse bunkers in het Vroesenpark of onder het viaduct. In Rotterdam lagen de tekeningen voor zeventien openbare schuil - ruimten al klaar, beton, stalen deuren, bankjes tegen de muur. Plus de luxe versie: een bierkrat met deksel, prima stoel én geïmproviseerde wc in één.

En dan die uitkijktorens! Betonpalen met een klein pannendakje erop, de Luchtwachttorens. Vrijwilligers stonden daar met verrekijker, telefoon en thermosfles om Russische Tu-95’s te spotten. Geen satelliet, geen radar, gewoon je ogen en een dik notitieboek. Eén keer was er een schijnbaar alarm: bleek een zwerm spreeuwen. Ach ja, vogeltje kijken werd ineens staatsbelang.

We waren kortom tot de tanden voorbereid op het rode gevaar. Omdat iedereen meedeed, voelde het bijna gezellig. Oefeningen op zaterdag: straat afzetten, brandje blussen in een oliedrum, broodjes met blik knakworst en een glas Exota erachteraan. De kinderen speelden “BB-tje” met sinaasappelkistjes als draagbaar. Angst werd routine, en routine geeft rust.

Fast forward naar 2025. De BB bestaat allang niet meer, de schuilkelders zijn muziekstudio of wijnkelder geworden, en we vertrouwen op wifi-alerts en streaming radio. Maar u en ik weten: bij een cyber hack, een

vlam, wel chaos. En als straks de wifi wegvalt, is die mooie gemeentelijke crisis-website net zo nuttig als een papieren parapluutje.

Kijk eens naar Zweden of Finland: daar krijgt elk huishouden nog steeds een brochure “Om krisen eller kriget kommer” (“Als er een crisis of oorlog uitbreekt”), met een checklijst met tips voor een mini moestuintje, warme kleding, kaarsen of waxinelichtjes en een batterijen transistorradio of een opwindradio. Klaar is Kees.

Precies daarom lanceert de ouderenpartij JOU het initiatief “Rotterdam in nood, radio actief!”. Terug naar die simpele logica van vroeger:

- Sirene betekent voortaan stem af op Radio Rijnmond, op 93.4 FM, óók als de router sterft.
- Een nieuwe burgerbetrokkenheid – noem het BB 2.0 – met buurtploegen die weten waar het dichtstbijzijnde noodvat water staat.
- Oefeningen die net zo gezellig zijn als vroeger, maar wél modern: EHBO naast powerbank-pedalen.

Dus, Rotterdammers: stof die oude transistorradio af, plak een vers kartonnetje in de meterkast (ja, met lege vakjes om af te vinken) en leer de buurman weer bij naam kennen. Oefen een keer in de straat hoe je meneer De Vries op de vierde etage naar buiten krijgt als de lift uitstaat. Eén stad, één frequentie, en een beetje ouderwetse Hollandse nuchterheid – daarmee houden we de boel draaiend, zelfs als het licht uitgaat.

En vergeet die pen niet in de meterkast. Voor de kat.

0 Likes 0 Reacties Delen Opslaan

Reactie plaatsen

‹ Terug

Bijlage

07

Video ‘Rotterdam Doorgrond’, video’s straatinterviews

Video:

1. Rotterdam Doorgrond: https://youtu.be/RFc9WwxHkZk

Interviews:

1. https://youtube.com/shorts/IM8bSOjAOjo?feature=share
2. https://youtube.com/shorts/VTEhPnxGI7A?feature=share
3. https://youtube.com/shorts/GTluEZa h8A?feature=share

Social Media

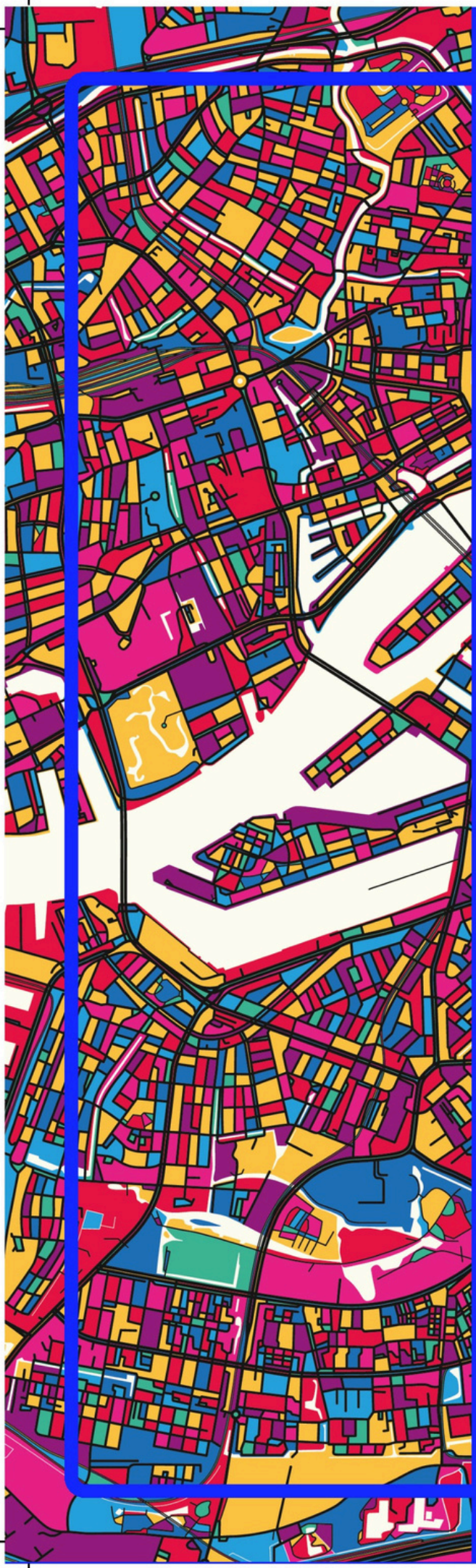

Bijlage

08

Agenda programma ‘Als de bom valt!’

Programma

jou
Lijst Verkoelen

14:30

Vertrek vanaf Stadhuis naar locatie 1 Controle post/ BB bunker

VOORSTELRONDJE & TOELICHTING DOOR ELLEN VERKOELEN (FRACTIE JOU, LIJST VERKOELEN)

14:55-15:10

Cor Kaim op locatie 1

OUD-MEDEWERKER, EHBO'ER, INSTRUCTEUR ABC-DIENST VERTELT OVER CONTROLEPOST

15:10

Vertrek naar locatie 2 Muziekbunker

PIM BOS (VICEVOORZITTER ST CULTUREEL ERFGOED KOUDE OORLOG) VERTELT OVER MUZIEKBUNKER

15:30-15:45

Op locatie 2

BEZOEK BUNKER MET EEN MUZIKALE VERRASSING

15:45

Vertrek naar locatie 3 Schuilkelder aan Schiebroekselaan

RÉMON DE MAN (VOORZITTER ST CULTUREEL ERFGOED KOUDE OORLOG) VERTELT OVER BB UNIFORMEN

15:50-16:15

Op locatie 3

TOELICHTING RÉMON DE MAN OVER BESCHERMING BEVOLKING (BB) EN OVER ROTTERDAMSE SCHUILKELDERS

Initiatiefvoorstel 'Als de Bom valt!'

ELLEN VERKOELEN BIEDT INITIATIEFVOORSTEL AAN BURGEMEESTER

Tijd voor een hapje en een drankje

16:15

Terugreis

JONGERE OUDEREN UNIE, LIJST VERKOELEN
0624787428

Bijlage

09

17 Openbare schuilgelegenheden te Rotterdam

GEMEENTEWERKEN
ROTTERDAM.
1958.

Bestek no. 459.

Met 19 tekeningen AR nos. 1 t.m 3 en 5 t.m 20 en 1 inschrijvingsbiljet.

Bestek en voorwaarden

voor:

Het maken van 17 openbare schuilgelegenheden met bijkomende werken te Rotterdam.

Aanbesteding: 16 mei 1958.

Prijs f 10.—

HOOFDSTUK I.

ALGEMENE OMSCHRIJVING.

§ 1. Overzicht van het werk.

Het werk wordt aanbesteed in één perceel en omvat het maken van 17 halfverzonken schuilplaatsen, n.l.:

6 schuilplaatsen, type A, elk voor 50 personen,

4 schuilplaatsen, type B, elk voor 100 personen en

7 schuilplaatsen, type C, eveneens elk voor 100 personen.

De te bouwen schuilplaatsen zijn gelegen:

No.	Situatie	Type
1	Gerrit Jan de Jonghweg	B
2	Droogleever Fortuynplein hoek Baden Powelllaan	B
3	Westzeedijk tegenover het V.U.-gebouw	B
4	Museumlaan	A
5	Westersingel nabij de Mathenesserlaan	B
9	Hofplein	C
10	Statenweg	A
11	Schiebroekselaan	A
12	Schiebroekselaan	A
13	Bergweg nabij Ceintuurbaan	C
14	Sophiakade nabij de Goudse Rijweg	A
15	Stieltjesstraat	C
16	Stieltjesstraat	C
17	Varkenoordsekade nabij de Beijerlandselaan	A
18	Mijnsherenlaan nabij de Pleinweg	C
19	Zuidplein ten oosten van het flatgebouw „Zuidplein"	C
20	Robbenoordplein nabij de Wolphaertsbocht	C

Bijlage

10

Een enigszins redelijke bescherming van de bevolking en van het nationale potentieel

Wachtenden voor een massale voedseluitdeling bij een oefening van de kantinedienst van de BB in Arnhem, september 1955: de fotograaf meldde dat de voorraad andijviestamppot met vlees en spek al snel op was, waardoor velen met een lege maag terug naar huis moesten

‘Een enigszins redelijke bescherming van de bevolking en van het nationale potentieel’[1]

Civiele verdediging en civiel-militaire interactie in Nederland in de Koude Oorlog

Daan Theodorus Sanders MA en prof. dr. Floribert Baudet*

Met de toegenomen spanningen in Europa wordt met regelmaat gewezen op ervaringen uit de Koude Oorlog, de vorige periode waarin het Westen en Rusland tegenover elkaar stonden. Dat gebeurt echter niet zelden op een willekeurige manier, bijvoorbeeld als de (mislukking van) de Bescherming Bevolking in herinnering wordt gebracht. Nederland beschikte destijds over een breed palet aan civiele verdedigingsmaatregelen en civiel-militaire samenwerkingsverbanden. Een nadere beschouwing van vier beleidsterreinen wijst uit dat er parallellen zijn met de huidige situatie, maar dat sommige zaken ook fundamenteel anders zijn.

De grootschalige Russische invasie van

Oekraïne in 2022 heeft in het Westen tot grote zorg geleid.2 Waar sinds het einde van de Koude Oorlog de dreiging voor het eigen grondgebied goeddeels afwezig was en wester se krijgsmachten in andere delen van de wereld vredes en stabilisatieoperaties uitvoerden, vrezen beleidsmakers nu binnen enkele jaren een oorlog te moeten voeren tegen wat een *near peer* wordt genoemd. Het gevoel van urgentie dat daarvan het gevolg is heeft niet alleen ge leid tot het besluit het de defensiebegroting op te hogen en nieuwe wapensystemen aan te schaffen, maar ook tot een soms koortsachtige activiteit in de richting van de samenleving. Daarbij wordt met regelmaat gewezen op ervaringen uit de Koude Oorlog, de vorige periode waarin het Westen en Rusland tegenover elkaar stonden. Dat gebeurt echter niet zelden op een wat wille keurige manier – bijvoorbeeld als de (mislukking van) de Bescherming Bevolking in herinnering wordt gebracht.3

Het is daarom zinvol te kijken naar het brede palet aan civiele verdedigingsmaatregelen en civielmilitaire samenwerkingsverbanden die Nederland destijds rijk was. Daarbij leggen we de nadruk op de late jaren 40 en 50, de periode waarin de meeste van deze maatregelen vorm kregen, en op de jaren 80, toen het gevoel van urgentie gaandeweg verdampte. We behandelen vier beleidsterreinen die niet alles bestrijken, maar wel een goede indruk geven. Er blijkt een aantal parallellen te zijn – waaronder de voorbereiding op een grootschalig conflict – maar de situatie van nu is toch ook fun damen teel anders en gaat uit van een wat ander scenario en niet direct van een dreigende bezetting van Nederlands grondgebied.

civiele verdediging en civiel-militaire samenwerking

In de jaren na de Duitse nederlaag van 1945 pakten zich in Europa opnieuw donkere wolken samen en groeide in Nederland de angst voor een nieuwe oorlog. De uitgangspositie oogde vrij hopeloos: een nieuwe bezetting kon een kwestie van uren zijn, zo viel te lezen in een dreigings analyse uit 1948.4 De communistische legers stonden aan de Elbe, en in het Westen kon de communistische ideologie op de sympathie van miljoenen rekenen. Na de oorlog in Indonesië was in Nederland de schatkist leeg, snakte de samenleving naar economisch herstel en moest de krijgsmacht opnieuw worden opgebouwd. In die context, en met de herinnering aan de Duitse bezetting nog vers in het ge heugen, werden tal van maatregelen in gang gezet om het land te verdedigen en de bevolking te beschermen bij een nieuwe oorlog.5 Nadat Ne derland in 1948 was toegetreden tot de Westerse Unie en in 1949 tot de NAVO raakten ook de civiele voorbereid ingen in een stroom versnelling. Ze vormden een wezenlijk deel van de naoorlogse wederopbouw en waren bedoeld als bijdrage aan de afschrik king van de Sovjetagressie. Maakte Nederland aanvankelijk een eigen analyse, na 1949 vormde de dreigingsanalyse van de NAVO het leidsnoer. Deze werd vertaald naar een zogeheten Natio nale Militaire Onderstelling (NMO), die de grondslag vormde waarop de Algemene Verdedi gingsraad (AVR), een onderraad van de minister raad, besluiten voorbereidde. Het civiele verde digingsbeleid was belegd bij de Commissie Algemene Verdedigingsvoorbereiding (CAV) dat de activiteit van inter departementale commissies coördineerde. De krijgsmacht, die zitting had in de CAVcommissies, werkte zelf ook samen met publieke en private organi saties. Deze plannenmakerij werd de rest van de Koude

* Daan Theodorus Sanders is promovendus-onderzoeker bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) en de Universiteit Utrecht op het gebied van Nederlands defensie- en veiligheidsbeleid tijdens de Koude Oorlog; Floribert Baudet is hoogleraar militaire geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam en hoofddocent Strategie aan de Faculteit Militaire Wetenschappen van de Nederlandse Defensieacademie.

1 Een doelstelling genomen uit: ‘Algemeen verdedigingsplan voor de civiele sector’ 1956, Nationaal Archief Den Haag, (hierna NA) 2.13.151, gewoon en geheim verbaalarchief van het Ministerie van Oorlog/Defensie, 1946-1963, inv.nr. 6284.

2 De auteurs danken Herman Roozenbeek, Jan Hoffenaar en Rogier Koedijk voor hun input bij de totstandkoming van dit artikel.

3 Dat beeld werd bovendien bevestigd in het toonaangevende onderzoek over de Bescherming Bevolking van B. van de Boom, *Atoomgevaar? Dan zeker B.B.! De geschiedenis van de Bescherming Bevolking* (Den Haag, SDU, 2000).

4 NA, 2.03.01, Ministerie van Algemene Zaken: Kabinet van de Minister-President 1942-1979, inv.nr. 11636, 1e rapportage van de Commissie “Jansen” [oktober 1948]. Vergelijk Van den Boom, *Atoomgevaar?* 27.

5 Zie bijvoorbeeld F.H. Baudet, *Het vierde wapen. Voorlichting, propaganda en volksweerbaarheid, 1944-1953* (Amsterdam, Boom, 2013) en M.P. Traa, *De Russen komen! Nederland in de Koude Oorlog* (Amsterdam, Athenaeum-Polak & Van Gennep, 20 0 9).

1945-1949: wederopbouw, nationale verdedigingsplannen onbetaalbaar en onuitvoerbaar, oorlog tegen Indonesië prioriteit. Groeiende angst voor strategische overval en communistische vijfde colonne. Eerste voorbereiding op nieuwe oorlog (evacuatieplannen, voorlichtingsbeleid).

1948-1952: *red scare*; vorming Westerse Unie (1948) en NAVO (1949). Focus op conventionele oorlog, verdediging voorbereid aan de Rijn-IJssellinie. Korea-oorlog (1950-1953). Oprichting NATRES, Korps Mobiele Colonnes, Bijzondere Vrijwillige Hulppolitie (1948); Bescherming Bevolking (1952).

1953-1967: NAVO-strategie van de nucleaire afschrikking (*massive retaliation*). De verdediging van het NAVO-grondgebied wordt na toetreding van de Bondsrepubliek (1955) verlegd naar de Weser (1958) en vervolgens de Elbe (begin jaren 60). Bouw schuildkelders. Invoering tactische nucleaire wapens, maar in de jaren 60 toenemende twijfel over realisme van het voeren van atoomoorlog onder invloed van *mutually-assured destruction* en groeiende atoomarsenalen.

1967-1991: NAVO-strategie van *flexible response* (1967) om stapsgewijs te kunnen escaleren, vereist investeringen in conventionele slagkracht. Wegebben gevoel van urgentie, versterkt door detente met wapenbeheersingsakkoorden (circa 1969-1975). Opleving Koude Oorlog met Sovjetinval in Afghanistan, kruisrakettendebat (circa 1978-1985). Vervolgens afkoelen Koude Oorlog, glasnost en perestrojka, val van de Berlijnse Muur (1989), gevolgd door opheffing Warschaupact en desintegratie van de Sovjet-Unie (1991).

Tijdlijn Koude Oorlog

Oorlog volgehouden als onderdeel van de afschrikking, al werden de voorbereidingen aangepast aan het veranderend dreigingsbeeld en nam in sommige gevallen de geloofwaardigheid en het detailniveau af. Hierna behandelen we vier thema's van de civiele verdediging en civielmilitaire samenwerking, vrij naar de originele opzet van de CAVtaken.6

morele en psychologische weerbaarheid

Al vanaf september 1944 trachtten Nederlandse (defensie)voorlichters de morele en psycholo gische weer baarheid te vergroten. Destijds was het geloof in de effecten van voorlichting en propaganda ongekend groot. Een 'straaljager meer of minder zou niet uitmaken' maar voor lichting zou 'op het beslissende moment wel van bepalende invloed' zijn, heette het.7 Voor lichting zou de als wankel ervaren band tussen krijgsmacht en samenleving versterken en leiden tot brede maat schappelijke steun voor de bevrijding van, en (vanaf 1946) oorlog tegen Indonesië, en tot steun voor verhoging van de defensiebegroting. Ten slotte zou voorlichting de gevechtswaarde van de Nederlandse soldaat vergroten. In veel analyses van de nederlaag van 1940 werd immers betoogd dat het moreel van de troep wankel was geweest. Niet de krijgs macht had gefaald, maar het volk.8 Dat móest anders, wilde Nederland überhaupt een kans hebben om tijd te winnen tot er bondgenoot schappelijke hulp zou komen.9

Niet alleen de krijgsmacht nam deze voorlich ting ter hand, ook andere organen, zoals de Rijksvoorlichtingsdienst, deden dat. Vanaf 1948 werd dat geïntensiveerd. Na het uitbreken van de Koreaoorlog in 1950 riep premier Willem Drees bovendien de Bijzondere Voorlichtings commissie (BVC) in het leven, die de bevolking moest immuniseren tegen het communisme. Omdat Nederland langs levensbeschouwelijke lijnen verdeeld was in zuilen en deze de zaken het liefst zelf regelden, deed de BVC dat vooral indirect. Openlijke propa ganda van overheids wege zou contraproductief kunnen zijn. De BVC onderhield derhalve goede contacten met de

6 NA, 2.13.151, inv.nr. 6284

7 NA, 2.12.152 Legervoorlichtingsdienst 1945-1951, inv.nr. 1, uittreksel uit vergadering Legerraad, 9 september 1950. Het citaat is van toenmalig minister van Oorlog Wim Schokking.

8 Weliswaar wist de landmacht beter, getuige de analyse in de zogeheten *Groene Serie*, maar alle daar genoemde factoren (tekortschietende bewapening en munitietekort, gebrekkige geoefendheid, gebrekkig leiderschap, ontoereikend moreel) lieten zich vrij gemakkelijk terugvoeren op niet-militaire oorzaken: gebrek aan nationaal gevoel, vatbaarheid voor socialisme en pacifisme, en gebrek aan ruggengraat. De krijgsmacht maakte dankbaar gebruik van die mogelijkheid. Zie voor een analyse van de discussie over de nederlaag: Zie: Baudet, *Het vierde wapen*, 29-57.

9 Baudet, *Het vierde wapen*, 29, 47, 85-90, 108.

FOTO NATIONAAL ARCHIEF/ANEFO, FOTOGRAAF ONBEKEND

Bij het bureau van de Nationale Reserve in de Sarphatistraat in Amsterdam, 1956: na het bloedig neerslaan van de Hongaarse Opstand dat jaar door de Sovjet-Unie steeg het aantal aanmeldingen met 150 procent

hoofd redacteuren van de belangrijkste kranten en radiozenders, met kerken en met vakbonden en voedde hen met informatie die zo een weg vond naar de samenleving.10

De effectiviteit van deze activiteiten is lastig vast te stellen. Nederland was namelijk al sterk anticommunistisch en dat sentiment domineer de tot het eind van de Koude Oorlog. Na een piek in 1946, toen 10 procent van de kiezers commu nistisch stemde, daalde hun aanhang snel. De vrees was echter dat de resterende communisten ondergronds zouden gaan en bij een Sovjet aanval als vijfde colonne zouden optreden. Het was dus zaak alert te blijven. In de voorlichting werd bewust gekozen voor een strategie waarbij de bevolking niet bang werd gemaakt, maar vooral werd gewezen op de waarden die op het spel stonden. De NAVO, en in het verlengde de Nederlandse krijgsmacht, stond ‘op de bres voor de rechten van de mens en de vrijheid van de geest’.11 Deze boodschap stond centraal in de lessen fundamentele vorming voor dienstplich tige militairen, in de werving voor de in 1948 opgerichte Nationale Reserve, en in de cursussen van het Defensie Stu diecentrum, een van de voorlopers van Insti tuut Clingendael. Ze vormde

10 Idem. Een deel van deze activiteit werd bekostigd door de U.S. Information Agency, die echter ook zelf initiatieven ontplooide in Nederland. Zie: D.J. Snyder, ‘Domesticity, Rearmament, and the Limits of U.S. Public Diplomacy in the Netherlands during the Early Cold War’, *Journal of Cold War Studies* Vol. 15, No. 3 (2013) 47-75, aldaar 60 en 63.

11 Zie bijvoorbeeld NA 2.13.152, inv.nr. 4, Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit, ‘Propagandaplan NAtres’ ongedateerd (voorjaar of vroege zomer 1949); idem, nota over ‘de voorlichting en propaganda voor de nat. Res’, 25 augustus 1949. Een weerslag daarvan is te vinden in diverse nummers van *de Militaire Spectator* uit de periode 1950-1953.

FOTO NATIONAAL ARCHIEF/ANEFO, JOOP VAN BILSEN

Oefening van de Bescherming Bevolking met diverse partners in een bunker in Berg en Dal, 1960

echter ook een direct appel aan het adres van de samenleving: die zou daar ook pal voor moeten staan. Dat zou een signaal zijn aan de totalitaire staten in Europa, zoals een Kamerlid tijdens de behandeling van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens betoogde.12

Het is goed mogelijk dat dit heeft bijdragen aan de popularisering van het concept mensen rechten vanaf de jaren vijftig. Waar diversiteit in opvattingen en levensbeschouwing aanvankelijk een bron van zorg vormden, ging de krijgsmacht ze gaandeweg zien als bron van kracht.13 Maar mettertijd werd de burger mondiger en indivi dualistischer en groeide de kritiek op het instituut krijgsmacht en op het dreigings beeld dat dat uit droeg.14 Dat gold eens te meer toen de NAVO in de tweede helft van de jaren 70 besloot tot de modernisering van het kern wapenarsenaal. In veel westerse landen, waar onder ook Nederland, leidde dat tot grote maat schappelijke onrust. Moskou maakte daar uiteraard dankbaar gebruik van en stookte met gebruikmaking van lokale communisten, maar ook sommige vredesactivisten, het vuurtje flink op.15 Toch is het belangrijk te onderstrepen dat,

12 F.H. Baudet, 'A statement against the totalitarian countries of Europe', *Cold War History* Vol. 16, No. 2 (2016) 125-140.

13 W. Couwenberg, 'Antwoord op Meningen van anderen: communistische dreiging dwingt tot hernieuwde bezinning op Westerse waarden', *De Militaire Spectator* (1962) 549. Vergelijk de autobiografie van toonaangevend generaal Mike Calmeyer: Jan Hoffenaar (red.), *M.R.H. Calmeyer, Herinneringen. Memoires van een christen, militair en politicus* (Den Haag, SDU, 1997) 488.

14 Zie onder meer C.Y.E. Boot, *Het leger onder vuur. De Koninklijke Landmacht en haar critici 1945-1989* (Amsterdam, Boom, 2015).

15 Zie onder meer: B. de Graaf, *Over de Muur. De DDR, de Nederlandse kerken en de vredesbeweging* (Amsterdam, Boom, 2005).

los van de specifieke controverse over kern wapenbeleid, een ruime meerderheid van de Nederlanders gedurende de hele Koude Oorlog het NAVOlidmaatschap en het defensiebeleid in brede zin steunde.

Vond de immunisering tegen het communisme grotendeels in het verborgene plaats, voor praktische wenken over zelfbescherming bij rampen of een mogelijke aanval zag de regering zich genoodzaakt de openbaarheid te zoeken. Ze moest laten zien dat ze de situatie meester was. Heimelijkheid zou juist tot paniek leiden. Van meet af aan kampte *deze* voorlichting met grote problemen. Wat konden mensen immers nog uitrichten bij een aanval met waterstofbommen? Onder de trap schuilen? Dit pro bleem speelde met name de Bescherming Bevolking parten. Opgericht in 1952 moest deze vrijwilligers orga nisatie het gat vullen tussen brandweer en politie enerzijds en krijgsmacht anderzijds. Ze bood de civiele auto riteiten dus de mogelijk heden tot opschaling terwijl de krijgsmacht zich op haar primaire taak kon blijven rich ten. De BB werd na een kortstondige hausse in de aanmeldingen echter al gauw het mikpunt van spot, iets wat ze nooit meer te boven kwam.16

Fysieke burgerlijke verdediging

Met alleen geestelijke weerbaarheid was men er niet. Met de Nederlandse en Britse ervaringen van de recentste oorlog in het achterhoofd, liet de regering vanaf 19461947 gedetailleerde plannen opstellen voor de fysieke bescherming van de Nederlandse burgers. De krijgsmacht had een ambivalente houding tegenover civiele verdediging. Zij was doordrongen van de nood zaak om burgers te beschermen, al was het maar om de afschrikking geloofwaardig te houden; een verdediging voeren terwijl in de rug de bevolking vernietigd wordt of in paniek de handdoek in de ring werpt, had weinig zin. Maar Defensie was huiverig dat civiele verdediging ten koste zou gaan van het eigen budget. Militairen wilden wel helpen, maar andere betrokken ministeries en de samenleving moesten mee betalen.17 In volgorde van planning worden de genomen maatregelen hierna uiteengezet. Die volgorde is grofweg: alarmeren; evacueren; schuilen; en rampenbestrijding en ziekenzorg.

Alarmmaatregelen

Om de ingewikkelde militaire en civiele nood-maatregelen op elkaar te doen aansluiten besloot de NAVO de alarmfases te standaardi seren en nationale plannen daarop te laten afstemmen. De belangrijkste fases, uit te roepen door de Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) in samenspraak met regeringen, waren Military Vigilance, een staat van verhoog de paraatheid en beperkte voorbereidingen; Simple Alert en Reinforced Alert, waarin gemobiliseerd werd, eenheden onder NAVO commando kwamen en zich naar oorlogsopstel lingen begaven; en General Alert, de officiële grootschalige oorlog met het Warschaupact. Aan deze fases waren door de regering af te kondigen civiele verdedigingsmaatregelen gekoppeld. Daarvoor waren draaiboeken voorbereid, waarin de te nemen stappen stonden, inclusief juri dische onderbouwing en de verantwoordelijke instanties, evenals de communicatiestrategie.

Evacuatie

Al vanaf 1946 liet de regering evacuatieplannen ontwikkelen die voorzagen in de evacuatie van Koninklijk Huis, regering, politiek en geestelijk leiders, industriëlen en vooraanstaande intel lectuelen, aanvankelijk naar GrootBrittannië, al snel ook naar NoordAmerika en Nederlandse overzeese gebieden.18 Enkele jaren later volgden plannen voor de evacuatie van gewone burgers uit gebieden waar een aanval werd verwacht. Daarbij waren behalve Defensie ook de BB,

16 Van der Boom, *Atoomgevaar?* B. van der Boom, ‘‘‘Een atoomexplosie kunt u herkennen aan een zeer felle lichtflits.’’ De Wenken voor de bescherming van uw gezin en uzelf’, in B. Schoenmaker en J.A.M.M. Janssen (red.) *In de schaduw van de muur. Maatschappij en krijgsmacht rond 1960* (Den Haag, SDU, 1997) 134-51.

17 Boom, *Atoomgevaar?* 183 en passim; ook: Jan Hoffenaar en Ben Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten. De Koninklijke Landmacht, 1945-1990* (Den Haag, SDU, 1994) 126-27.

18 G. Teitler, ‘Evacuatie, vlucht en opvang. Voorbereiding op een Sovjetaanval’, in: J. Hoffenaar en G. Teitler (red.), *De Koude Oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren ’50* (Den Haag, SDU, 1992), 102-17.; M.P. Traa, *De Russen komen! Nederland in de Koude Oorlog* (Amsterdam:,Athenaeum-Polak & Van Gennep, 2009) 153-173; J. Hoffenaar, ‘‘‘Hannibal ante portas.” De Russische militaire dreiging en de opbouw van de Nederlandse krijgsmacht’, in: J. Hoffenaar en G. Teitler (red.), *De Koude Oorlog. Maatschappij en Krijgsmacht in de jaren ’50* (Den Haag, SDU, 1992) 61.

Om de bevolking te kunnen ondersteunen in oorlogstijd oefenden tienduizenden vrijwilligers en dienstplichtigen periodiek op een scenario waarin atoomwapens waren ingezet

lokale autoriteiten en organisaties als het Rode Kruis betrokken. De bouw van de IJssellinie, waar het Rode Leger met gebruikmaking van voorbereide inundaties gestopt moest worden, ging gepaard met de ontwikkeling van plannen die voorzagen in de evacuatie van honderd dui zenden mensen, waaronder de bevolking van steden als Zutphen en Deventer.19 Hoewel de NAVO zich vanaf eind jaren 50 geleidelijk op de *forward defence* in WestDuitsland ging voor bereiden, bleef evacuatie in Nederland hoog op de agenda staan. Als gevolg van de toenemende Sovjetdreiging vanuit de lucht vormde evacuatie van gebieden rond *prime targets* als vliegvelden en havens een aandachtspunt. Dit bleek al snel een onbegonnen zaak. Nederland was te dicht bevolkt: er waren te weinig 'veilige gebieden', te veel mensen in gevarenzones en te veel doel witten dicht bij elkaar. Zeker toen het raket en atoomwapen arsenaal van de SovjetUnie zodanig was uitgebreid dat atoomaanvallen tegen Nederlandse militaire doelen en steden binnen enkele uren na waarschuwing een reëel scenario werden, kon geen evacuatieplan burgers nog bescherming bieden. Vanaf de jaren 60 kwamen grootschalige evacuatieplannen daarom op een laag pitje te staan.20 Details over evacuatie plannen voor de regering, Oranjes en ambte narentop zijn schaarser voor de latere Koude Oorlog, maar de essentie bleef dat, in afgeslankte vorm, gedetailleerde plannen bestonden om een gedesigneerd deel per vliegtuig of eventueel per schip te evacueren, terwijl de rest van de regering en krijgsmachttop in Nederland in bunkercomplexen zou achterblijven om leiding te geven aan de oorlogsinspanning.21

Schuilplaatsen

Met het oog op de verwachte inzet van atoom wapens verrezen in heel Nederland NBC (CBRN) *proof* bunkers. Dat betrof regerings noodzetels in Den Haag, maar ook de bunkers voor militaire commandocentra en voor de BBtop, cruciale rijksorganisaties en provincie besturen.22 De meeste zijn tot het einde van de Koude Oorlog aangehouden en daarna in verval geraakt of verkocht. Grootschalige schuilgele genheid voor burgers, in bunkers, tunnels, metrostations en dergelijke, is serieus onder zocht en ook op sommige plekken voorbereid. Maar de regering stelde vast dat het onmogelijk en onbetaalbaar was om iedereen een plek te garanderen. Net als in omliggende landen overigens. Om dezelfde reden is nooit serieus werk gemaakt van het invoeren van bouwvoor schriften om nieuwe gebouwen te versterken zodat zij verhoogde weerstand boden tegen explosies en voorzien waren van schuilplaatsen.23

Rampenbestrijding en ziekenzorg

Waar de al kort aangestipte vrijwillige aan melding voor de BB al snel te wensen over liet, werd ze eind jaren 50, begin jaren 60 aangevuld met het nauwelijks bewapende maar wel militaire Korps Mobiele Kolonnes, dat onder de landmacht ressorteerde. Hierin dienden dienstplichtigen, onder wie velen die geen wapen wilden dragen. Om de bevolking te kunnen ondersteunen in oorlogstijd oefenden tienduizenden vrijwilligers, dienstplichtigen en beroepskaderleden op de taken brandbestrijding, afbakenen van radioactieve gebieden, ruimen van obstakels en leveren van noodgoederen. Grote depots met allerhande middelen werden ingericht door Nederland.24 Maar de BB en

19 Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, 113-117; Teitler, 'Evacuatie, vlucht en opvang. Voorbereiding op een Sovjetaanval'.
20 Boom, *Atoomgevaar?*, 157-67.
21 Traa, *De Russen komen!*, 170-73. Zie voor recentere plannen onder andere: NA 2.03.01 invnr.10582.
22 Traa, 173-89 en passim. Voor archiefmateriaal zie bijvoorbeeld NA 2.13.151 invnr.6297.
23 Boom, *Atoomgevaar?* passim en Traa passim. Zie voor buitenlandse analyses bijvoorbeeld M. Grant, *After the bomb. Civil defence and nuclear war in Britain 1945-1968* (Basingstoke, Palgrave Macmillan, 2010).
24 Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, 128, 177-178.

FOTO NATIONAAL ARCHIEF/JOOP VAN BILSEN, ANEFO

De ABC-dienst van de BB plaatst meetapparatuur voor het waarnemen van atoombomexplosies op het dak van het stadhuis van Aalsmeer, 1962: in de decennia daarop nam de twijfel over de mogelijkheid de gevolgen van een atoomoorlog effectief te bestrijden toe

aanverwante organisaties werden gedurende de jaren 70 en 80 steeds kleiner: niet alleen de bevolking, ook de autoriteiten twijfelden aan de mogelijkheid de gevolgen van een atoomoorlog effectief te bestrijden. Deze ambitie werd uiteindelijk ook officieel opgegeven.25 De BB bestond daarna vooral nog om symbolische redenen. Midden jaren 80 werd ze bij een bezuinigingsronde opgeheven. Het takenpakket, met name rampenbestrijding op beperkte schaal, werd naar bestaande instanties als de brandweer overgeheveld.26

De geschiedenis van medische noodvoorzie ningen kent een vergelijkbaar traject. In de vroege Koude Oorlog maakten de autoriteiten met ziekenhuizen, allerhande klinieken en artsenorganisaties plannen voor een massale opschaling. Dat leidde op basis van gedetail leerde berekeningen tot de aanschaf van extra bedden, medicijnen en apparatuur. Daarnaast moesten de civiele medische diensten in Nederland een rol spelen in de opvang van vermoedelijk grote aantallen militaire gewon den.27 Maar ook hier sloeg de twijfel en kritiek toe. Toen het ministerie van Volks gezondheid in een nieuwe NoodwetGeneeskundigen (1981) artsen opriep zich te registeren voor nood scenario's, volgden heftige reacties. Zou mede werking van medici niet de illusie wekken dat er nog iets voor miljoenen radioactieve slacht offers kon worden gedaan – en daarmee de wapenwedloop legitimeren? Of hielp het de afschrikking en dus de vrede bewaren?28 Deze contro verse stierf, net als de gehele kernwapen discussie, een stille dood, maar de twijfel bleef tot het eind van de Koude Oorlog.

inwendige veiligheid en oorlogslogistiek

In de ogen van de krijgsmacht diende het aangaan van samenwerkingsverbanden met civiele instanties vooral gericht te zijn op het zo efficiënt mogelijk uitvoeren van de mobilisatie en oorlogsplannen. Voor het opschalen van de militaire logistiek waren civiele partijen essen tieel, daarbuiten was het voor militairen zaak tijdens het uitvoeren van de oorlogsplannen zo min mogelijk last te hebben van burgers. Hierna worden enkele cruciale aspecten van de civiel militaire interactie nader belicht.

Objectbewaking

Militair viel het Nederlands grondgebied onder het – enkele malen geherstructureerde – Nationale Territoriaal Commando (landmacht). In de nationale sector richtte de krijgsmacht zich samen met civiele partners op de bescher ming van cruciale punten tegen saboteurs en luchtlandingstroepen, het faciliteren van militaire logistiek zoals de doorvoer van versterkingen en het ondersteunen van civiele verdediging. De militairen die zouden optreden in het Nederlands territorium voor dergelijke taken bestonden grotendeels uit vrijwilligers van de Nationale Reserve en mobiliseerbare dienst plichtigen van de bataljons infanterie bewa kingseenheden.29 De krijgsmacht stelde vanaf de late jaren veertig 'nationale sleutelpuntlijsten' op, die de objecten bevatten die in geval van oorlog of oorlogsdreiging door nationale sectoreenheden beveiligd moesten worden ten behoeve van oorlogsplannen en bevolking. Het ging om militaire objec ten als vliegvelden, radarstations en commandocentra, maar ook havens, telefooncentrales, waterbouwkundige objecten, elektriciteitscentrales, bruggen en spoorwegemplacementen.30 In overleg met ministeries en andere partners actualiseerde de krijgsmacht deze lijsten periodiek. Maar ook hier was constant discussie over nut, noodzaak en de verdeling van schaarse militaire capa citeiten. Had het bijvoorbeeld zin om civiele objecten als munitiefabrieken en vliegtuigbouw plaatsen met schaarse soldaten te beschermen als de oorlog vermoedelijk kort en hevig zou zijn? Hoewel details over de latere periode

25 Zie bijvoorbeeld: NA 2.13.114 Ministerie van Defensie: Marinestaf 1948-1984, invnr.693, Nota Civiele Verdediging 1984.

26 Boom, *Atoomgevaar?*

27 T.D. Duurland, *Asklepios en het zwaard. De Nederlandse militaire geneeskunde in de schaduw van de bom, 1949-1989* (dissertatie Universiteit Leiden, 2024); Zie ook: Boom, *Atoomgevaar?*; en Traa, *De Russen komen!*

28 Tom Duurland, '"De overlevenden zullen de doden benijden" 1: Medische verantwoordelijkheid ten aanzien van een nucleaire apocalyps, 1960-1989', *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte* Vol. 111, No. 4 (2019) 567-83.

29 Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, 130, 174-180,2 98-300, 324 -327.

30 Zie onder andere NA 2.03.01 invnr.6871.

FOTO NATIONAAL ARCHIEF/ANEFO, ERIC KOCH

De binnenvaart als civiele partner in de logistiek: aan de eventuele vordering en militarisering van schepen kleefden veel onzekerheden

schaarser zijn, lijkt het dat dergelijke vragen steeds vaker met ‘nee’ beantwoord werden.

Militaire mobiliteit: weg, spoor, water en lucht

Civiele partners en middelen waren cruciaal voor de krijgsmacht tijdens mobilisatie en verplaatsing naar oorlogsopstellingen – en daarna voor herbevoorrading, aanvoer van versterkingen en afvoer van gewonden en doden.

Al vroeg maakten de Koninklijke Luchtmacht, KLM, Schiphol en later ook NAVOpartners afspraken over de militarisering van de civiele luchtvloot en luchthaven in oorlogstijd ten behoeve van evacuaties en logistieke aanvoer.31 Net als auto’s en vrachtwagens konden in geval van oorlog ook civiele schepen in de zeehavens en op de Rijn worden gevorderd en gemilitari seerd. De meeste voor logistiek gebruik, maar

sommige zouden worden afgezonken om zo cruciale punten af te sluiten.32 Maar er bleven discussies: konden die schepen tijdig worden gemobiliseerd en naar Rotterdam worden gedirigeerd? Zouden de bondgenoten niet ook aanspraak willen maken op deze transport capaciteit? Hoe konden opstoppingen worden voorkomen? Wat als de havens na bombarde menten onbruikbaar waren geworden?

Ook het wegen en spoorwegnet werd onder de loep genomen. Vanaf eind jaren 50 stelde het 1e Legerkorps – de overkoepelende Nederlandse landmachteenheid die het gevecht tegen Warschaupacteenheden moest uitvoeren – minutieuze plannen op om zo snel mogelijk de oorlogslocaties in WestDuitsland te kunnen bereiken. In dikke mappen waren opmarsroutes vastgelegd, inclusief versterkte bruggen en alternatieve wegen. Marechausseeeenheden in de nationale sector en organiek ingedeeld bij de eenheden zouden de veiligheid en doorloop faciliteren. De genie was voorbereid op het leggen van noodbruggen en het vrijmaken van wegen.33
Verplaatsingen per spoor vergden nauwe afstemming tussen de ministeries van Defensie en van Verkeer en Waterstaat, die samen met een geheime groep NSmedewerkers gedetail leerde plannen ontwikkelden. Ook vond geregeld overleg plaats met collega's op NAVOniveau. Het spoor in Nederland en WestDuitsland werd essentieel vanaf eind jaren 50, toen grote aantallen gemobiliseerde eenheden grotere afstanden – naar WestDuitsland – moesten gaan afleggen. Hiertoe werden oorlogsdienst regelingen opgesteld. Vanaf de tweede helft van de jaren 60 had ook de NS een bunker van waaruit de oorlogsplannen gecoördineerd konden worden. Geleidelijk kwam er geld voor reparatiematerialen en diepladers voor de zwaarste voertuigen, terwijl essentiële spoor medewerkers werden vrijgesteld van de dienst plicht. Zij konden onder de tegenwoordig vervallen 'bijzondere omstandigheden'bepaling in de Spoorwegwet in crisis en oorlogstijd wel worden verplicht tot het uitvoeren van de oorlogsdienstregeling.34

Burgers op drift: een hoofdpijndossier

Van meet af aan vormden burgers een politiek en militair hoofdpijndossier. Het probleem was nog groter dan alleen onmogelijke evacuatie en schuilplannen: er werd ook gerekend op vluchtelingenstromen. Dat was zowel een militairoperationele als een humanitaire nachtmerrie, want wat zou er van de verdedi gingsplannen terecht komen als miljoenen Nederlanders en WestDuitsers op de vlucht zouden slaan voor 'de Rus en de bom' en de Nederlandse en geallieerde oorlogslogistiek en ontplooiing zouden verstoren? En opeengepakte burgers in open terrein zijn kwetsbaar voor oorlogsgeweld, zeker in een atoomoorlog. Terwijl Nederlandse autoriteiten concludeerden dat zij de middelen niet hadden om eigen burgers volgens plan in veiligheid te brengen, was het nog evidenter dat er weinig met ongecontroleerde vluchtelingenstromen te beginnen was. De NAVO stelde de *stay put policy* in, die inhield dat burgers in principe moesten blijven waar ze waren om militaire mobiliteit niet te hinderen, behoudens beperkte evacuatie zones. Burgers moesten ook binnen de eigen landsgrenzen blijven. De nationale autoriteiten – in Nederland met name de marechaussee en politie – waren verantwoordelijk voor de handhaving. Ingewijden twijfelden echter gedurende de hele Koude Oorlog aan het realiteitsgehalte van deze regelingen en plannen. Konden voorlichting en symbolische maat regelen burgers weerhouden in paniek te vluchten? Zo niet, dan zouden burgers waar schijnlijk met grof geweld door de onder bemande nationale militaire autoriteiten in bedwang moeten worden gehouden. Neder landse militairen pleitten voortdurend voor meer invloed en geweldsmandaat voor eventuele uit de hand lopende vluchtelingenstromen aan

31 Zie onder meer: Quirijn van der Vegt, *Take-Off. De opbouw van de Nederlandse luchtstrijdkrachten 1945-1973* (Amsterdam, Boom, 2013) 135, 353; Traa, *De Russen komen!*, 36-38.

32 Traa, *De Russen komen!*, 38-43.

33 Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik naar het Oosten*, passim; voor operatieplannen 1(NL)LK zie stukken in NA 2.13.148, Staf 1e Legerkorps en de daaronder ressorterende Divisies 1-6 1949-1994, invnrs.187-189 en 572-573 voor operatieplannen midden jaren zestig; NA 2.13.148 invnr.193-199 voor operatieplan 1LK 1979 en wijzingen; invnrs.200-205 voor operatieplan 1985 met wijzigingen.

34 Een goede introductie op dit gebied is te vinden in: M. van Ballegoijen de Jong, 'NS en de Koude Oorlog', *Op de rails* Vol. 78, No. 10 (2010) 491-97.

de grens en in hun operatiegebieden in West Duitsland. Dit bleef een gevoelig en nooit goed opgelost probleem.35

Sociaaleconomische weerbaarheid en verdediging

De hoofdpijndossiers hadden niet alleen betrekking op de crisislogistiek ten dienste van krijgsmacht en kwetsbare burgers. De econo mische en logistieke instandhouding van de ingezette krijgsmacht en bevoorrading van de burgerbevolking *na* de crisisfase was er ook een. In de Tweede Wereldoorlog waren de koopvaar dijvloot genationaliseerd en de ruim 18.000 opvarenden gemilitariseerd, wat de belangrijkste Nederlandse bijdrage vormde aan de geallieerde oorlogsinspanning.36 Die mogelijkheid bestond na 1945 nog steeds. De planning voor vervoer op land veranderde met de stapsgewijze verplaat sing van de verdedigingslinie naar het oosten. Daarmee nam de verwachte druk op de Neder landse spoor en wegennetten na de eerste crisisfase wat af. Maar daar stond tegenover dat een groot deel van de instandhoudingslogistiek van de centraalnoordelijke NAVOsector via Nederlandse lucht en zeehavens, met name Rotterdam, zou verlopen. Dat zou Neder land niet alleen nog meer tot doelwit maken, maar ook de civiele bevoorrading onder druk zetten. Het aanleggen van voorraden bracht maar beperkt soelaas; omdat *stockpiling* een dankbaar doelwit van bezuinigingen bleek, haalde Nederland de eigen behoeftestellingen en NAVOnormen voor voorraden munitie, brand stof en allerhande andere middelen in feite nooit.37

Steun aan de eigen defensie-industrie

Vanaf de late jaren 40 trachtte de regering ook de levering van munitie en wapens te garan deren door de eigen defensieindustrie te stimuleren. Dit kwam ten dele voort uit de ervaring van 1940, toen bestellingen op de wereldmarkt niet werden geleverd, maar paste ook in haar industriebeleid. Zelf produ ceren en zo mogelijk exporteren zou Nederland toekomst bestendig maken. De resultaten bleven echter achter bij de verwachting. De vliegtuigen die

Vanaf de late jaren 40 trachtte de regering ook de levering van munitie en wapens te garanderen door de eigen defensie-industrie te stimuleren

Fokker in licentie bouwde, waren duurder dan de Ameri kaanse originelen en bekwaam onder houdspersoneel bleek schaars.38 Datzelfde gold voor munitie. Een vergelijkbaar macroeconomisch probleem speelde bij de scheepsbouw: elders kon vaak goedkoper wor den geproduceerd. De Neder landse scheepsbouwsector kwam vanaf de late jaren 60 in zwaar weer, tal van werven (denk aan RijnScheldeVerolme) gingen op den duur over de kop en schaarse kennis verdween. Het resultaat was een grotere afhankelijkheid van buitenlandse bedrijven. De militaire samen werking met grotere bedrijven als DAF en Philips verliep voorspoediger, terwijl er, doorgaans via TNO, ook werd samengewerkt met universi

35 Voor meer details over de plannen zie: Traa, *De Russen komen!*, 141-46 en passim; over vluchtelingen en burgers in relatie tot atoomoorlog(plannen): D.T. Sanders, ‘Tactische kernwapens in de Nederlandse landmacht (1953-1968). Vuursteun of afschrikking?’, *Militaire Spectator* 187 (2020) (7-8), 358; D.T. Sanders, ‘Pogingen flexibel te reageren? Tactische kernwapens in de Koninklijke Landmacht 1969-1989’, *Militaire Spectator* 191 (2022) (5), 260; voor een politieke taxatie van het vluchtelingenprobleem en de uitvoering van de plannen, zie de opmerkingen van oud-minister van Defensie Pieter de Geus in: P.B.R. de Geus, *Staatsbelang en krijgsmacht. De Nederlandse defensie tijdens de Koude Oorlog* (Den Haag, SDU Uitgevers, 1998) 93.

36 A.M.C. van Dissel e.a., *De Nederlandse koopvaardij in oorlogstijd* (Amsterdam, Boom, 2014) 12. Zie voor de strijd op de Atlantische Oceaan onder meer J. Holland, *The Battle of the Atlantic* (Londen, Penguin, 2018) en J. Dimbleby, *The Battle of the Atlantic. How the Allies Won the War* (Londen, Penguin, 2015).

37 Voor met name het militaire perspectief, zie: Herman Roozenbeek, ‘Waste and Confusion? NATO Logistics from the Dutch Perspective’, in Jan Hoffenaar en Dieter Krüger *Blueprints for Battle. Planning for War in Central Europe, 1948-1968*, onder redactie van, vertaald door David T. Zabecki (University Press Of Kentucky, 2012), 93-108; Hoffenaar en Schoenmaker, *Met de blik*, 184-190, 408-412; voor meer details over de voorraadvorming van de civiele verdediging zie: Boom, *Atoomgevaar?*, met name 190.

38 D. Starink, De geschiedenis van de Nederlandse vliegtuigindustrie 1914-2014 (Breda, 2014) 14-17.

teiten. Het was echter te weinig voor een brede defensieindustrie die op de wereldmarkt kon concurreren. Wel ontwikkelden zich enkele hoogwaardige nichesectoren en wisten bedrij ven als Damen en Thales zich staande te houden.39 Initiatieven voor Europese defensie samenwerking, ten slotte, kwamen in de meeste sectoren niet echt van de grond omdat nationale belangen prevaleerden.

Geheime wapens: de verzorgingsstaat en de zuilen

Civiele verdediging was in bredere zin ook gebaat bij maatregelen en maatschappij structuren die vaak niet met dat onderwerp geassocieerd worden. Toch is het de moeite waard hier kort naar te kijken. Een belangrijke les die westerse beleids makers na 1945 hadden getrokken uit de voorgaande 15 jaar was dat niet alleen verdedigingsmaatregelen nodig waren om een nieuwe oorlog te voorkomen, maar dat de economische crisis van de jaren 30 had geleid tot politieke radicalisering. Wilde men totalitaire ideologieën, na 1945 primair het communisme, buiten de deur houden, dan was het garanderen van de bestaanszekerheid van de eigen bevolking een dwingende eis.40 De naoorlogse regeringen waren mede hierom bereid tot de opbouw van de verzorgingsstaat, soms tot wanhoop van de militaire autoriteiten, die het daarmee gemoeide

FOTO BEELDBANK NIMH

geld liever in de slagkracht van de krijgsmacht hadden gestoken.41

Niet alleen de verzorgingsstaat vormde een verdedigingslinie, dat gold ook voor de ver zuiling. Deze structuren van pro testantse, katholieke, sociaal democratische, liberale en andere maatschappelijke organisaties en ver banden bleken een troef in het ver groten van de weerbaarheid van de samenleving. Ze droegen bij aan psychologische weerbaarheid, maar boden ook een sociaal vangnet. De rijksoverheid werkte structureel met verzuilde maat schap pelijke organisaties samen, ook op het terrein van crisisondersteuning. Verzuilde beroeps en

39 C. Staf, 'Defensie over TNO', in: Th. J. van Kasteel e.a., *Een kwart eeuw TNO. Gedenkboek bij de voltooiing van de eerste 25 jaar werkzaamheid van de organisatie TNO op 1 mei 1957* (Den Haag, 1957) 73-75. Zie voorts H. Lintsen e.a., *Tachtig jaar TNO* (Den Haag, 2012) 173; H. Roozenbeek en J. van Woensel, *De geest in de fles. De omgang van de Nederlandse defensieorganisatie met chemische strijdmiddelen 1915-1997* (Amsterdam, Boom, 2010); F. Hoeneveld, *Een vinger in de Amerikaanse pap. Fundamenteel fysisch en defensieonderzoek in Nederland tijdens de vroege Koude Oorlog* (dissertatie Universiteit Utrecht, 2018) 429-430.

40 T. Judt, *Postwar. A History of Europe since 1945* (Londen, Penguin books, 2006); M. Gilbert, *Cold War Europe. The politics of a contested continent* (Lanham, Rowman & Littlefield, 2015); J. Black, *Military Strategy. A Global History* (New Haven, Yale University Press, 2020) 220-21. President Roosevelt zei het zo tijdens zijn State of the Union Address van 11 januari 1944: 'People who are hungry and out of a job are the stuff of which dictatorships are made'. In Nederland zien we deze overtuiging onder meer terug bij Willem Drees. Zie: W. Drees, *Op de kentering. Een sociaal-democratische visie op Nederland en de wereld na de bevrijding,* H. Daalder en J. H. Gaemers (red.) (Amsterdam, Bert Bakker, 1996) 82, 97; P. Giesen, *Land van lafaards? Een geschiedenis van angst in Nederland* (Utrecht, Inmerc, 2007) 215. Vergelijk J.W. Brouwer en P. van der Heiden, *Drees. Minister-president 1948-1958* (Den Haag, SDU, 2005) 85.

41 Ook 's rijks propagandisten stonden daar negatief tegenover, getuige de verzuchting 'de burger verslapt door sociale wetgeving', in NA, 2.03.01 inv.nr 11749, interne notitie BVC van 22 mei 1951.

Een korporaal-1 chauffeur van de Motortransportdienst Soesterberg stuurt zijn DAF B 1300 C533 3-tons 4x2-autobus over een spoorwegovergang: de samenwerking met DAF leverde Defensie een diversiteit aan voertuigen op, maar de defensie-industrie in Nederland bleef relatief klein

vrijwilligersorganisaties waren belangrijke partners voor partijen als Defensie, BB en de Dienst Sociale Verzorging – ontworpen om sociale, materiële en geestelijke crisisbijstand te organiseren.42

Mettertijd groeide echter de kritiek op de uitdijende kosten van de verzorgingsstaat en de beperkende effecten van de verzuiling. Vanaf de jaren 60 brokkelde de verzuiling geleidelijk af en kregen individualisering en liberalisering de overhand. Waar de staat en de maatschappelijke verbanden zich terugtrokken, voerden zelfred zaamheid en vrije ontplooiingsmogelijkheden voortaan de boventoon. Dat schiep ongekende welvaart en bewegingsruimte, met name voor hen die goed gedijden in een dergelijk systeem. Maar het had ook een grote groep materieel en sociaal kwetsbaren – en dus ontevredenen – tot gevolg. Daarmee is de Nederlandse maatschappij van vandaag op verschillende manieren niet meer die uit de periode van de Koude Oorlog. Als men de redenering van de toenmalige politieke leiders volgt, namelijk dat de maatschappij structuur invloed heeft op de weerbaarheid, dan lijkt reflectie geboden.

42 Zie onder meer: Traa, *De Russen komen!*, 80-81.

conclusie

De schaal en het detailniveau van de voor bereiding voor de bescherming van de Neder landse bevolking en de samenwerking tussen militairen en civiele partners tijdens de Koude Oorlog is indrukwekkend. Het complexe bouwwerk aan fysieke maatregelen, maat schappelijke en organisatorische verbanden, juridische kaders en voorlichting dat na 1945 werd opgetuigd moest zorgen dat de afschrik king geloofwaardig bleef, de bevolking het in geval van oorlog zou redden en de krijgsmacht haar taak kon uitvoeren. Het is niet enkel voor historici zinvol dit bouwwerk te bestuderen. Tegelijkertijd is het belangrijk het bouwwerk niet te idealiseren. Zijn geloofwaardigheid kwam al gauw onder druk te staan en de budgetten waren chronisch te laag om de ambitieuze beleidsdoelen te kunnen bereiken, zo ze über haupt al te bereiken waren. Plannen waren niet zelden vooral een papieren werkelijkheid of zo gedetailleerd dat ze het eerste contact met de vijand (de daadwerkelijke, of de figuurlijke vijand van de realiteit) niet zouden overleven. Ze stoelden weliswaar op een aanvankelijk vrij breed gedragen gevoel van urgentie, maar met een veranderend dreigingsbeeld verloren ze aan relevantie. Veel van deze regelingen zijn dan ook in de vergetelheid geraakt, contacten tussen betrokken partijen zijn verwaterd en de juridische grondslagen verdwenen. Was de civiele verdediging en de civielmilitaire voor bereiding echte oorlogsvoorbereiding, of toch vooral een psychologisch toneelstuk? Het bleek immers in feite niet mogelijk de bevolking en het territorium van Nederland fysiek te bescher men tegen een totale oorlog waarin massa vernietigingswapens (vooral kernwapens) zouden worden gebruikt. En de Nederlandse burger was zich daar zeer wel van bewust. Anno 2025 zal dat niet anders zijn. In dat licht is het vermoedelijk zinvoller in te zetten op voor bereiding op niettotale oorlog. Het psycholo gisch en fysiek weerbaar maken van de huidige Nederlandse maatschappij voor de ontregeling van het normale leven, het in casseren van conventionele bombardementen met burger doden en serieuze verliezen op het slagveld zal al een stevige uitdaging zijn.

Duidelijk is dat in de Koude Oorlog vanaf het begin bleek dat samenwerking tussen rijksover heidspartijen als Defensie en de BB met civiele partijen essentieel was om de complexe en nauw verweven Nederlandse infrastructuur, economie en fysieke ruimte te verdedigen en in te zetten voor oorlogstaken. Ook nu zijn wegen, spoor lijnen, ziekenhuizen en dergelijke van cruciaal belang en moeten noodplannen worden opge steld. Dat was destijds al niet eenvoudig, maar in het Nederland van nu zal het nog complexer zijn: waar in de Koude Oorlog vooral zaken werd gedaan met staatsbedrijven zoals de PTT, NS en ziekenhuizen, zijn dergelijke civiele partners nu veelal private partijen die juridisch en psycho logisch verder van de overheid af staan. Het zal moeilijker en soms zelfs niet mogelijk zijn deze op dezelfde manier in te schakelen als destijds. Waar delen van de overheid zich al nauwelijks bewust zijn dat ze in crisis of oorlog een rol hebben te spelen, hoeft het niet te verwonderen dat dit besef bij veel civiele partijen ontbreekt. Bewustwording is dus essentieel.
Het is ook de moeite waard stil te staan bij de mening van veel staatslieden in de Koude Oorlog dat de maatschappelijke structuur van invloed is op de weerbaarheid. Er kan worden beargumen teerd dat deze structuur in en sinds de Koude Oorlog is veranderd en dat de economisch, sociaal en psychologisch geïndividualiseerde Neder landse burger als gevolg daarvan kwets baarder is voor crises dan destijds. Wie deze analyse overneemt, zal ook de conclusie trekken dat een nieuwe visie op maatschappelijke weerbaarheid moet worden ont wikkeld die de nuttige, maar nauwe focus op fysieke maat regelen – en daarmee ook de defensie organisatie – ver overstijgt.

Ten slotte

Hoewel een studie naar civiele verdediging en civielmilitaire samenwerking in de Koude Oorlog veel nuttige inzichten oplevert, zijn veel van de concrete maatregelen van destijds als gevolg van de enorme technologische voor uitgang na de val van de Berlijnse Muur in 1989 vrijwel onmogelijk of onzinnig geworden. Niet alleen het slagveld, maar ook het achterland is veel zichtbaarder geworden. Hoe zal men nog van de radar verdwijnen of heimelijk evacueren,

gegeven de enorme mogelijkheden van *tools* als GPStracking en Imint? Het zal een hele klus zijn zowel de civiele als militaire top te beschermen. De huidige maat schappij kan bovendien nauwe lijks meer zonder elektriciteit en internet verbindingen en sabotage van onderzeese internetkabels en elektriciteitsvoorzieningen is een reële mogelijkheid. Destijds onderkenden de autoriteiten de afhankelijkheid van fysieke telefoonlijnen en de veel minder uitgebreide elektriciteitsinfrastructuur en kwamen er maat regelen om deze te beschermen en back upsystemen te organiseren. Maar het toenmalige systeem was simpeler en de samenleving was er minder afhankelijk van. Hoe kan heden ten dage de operationele aansturing van eenheden doorgaan, de logistiek blijven functioneren en de samenleving niet zodanig ontwricht raken dat alles letterlijk stil komt te staan?
Ook op het gebied van voorlichting en psycholo gische weerbaarheid doet de technologie zich gelden. Overheidsvoorlichting via vertrouwde kanalen als omroepen en kranten concurreert dankzij de opkomst van sociale media meer dan in de Koude Oorlog met propaganda en nep nieuws verspreid door tegenstrevers van Nederland. Ten tijde van de verzuiling zaten mensen in informatiebubbels en de regering richtte zich behalve met directe communicatie vooral via zuilgebonden media tot de bevolking. Maar wat te doen als iedere burger zijn eigen directe toegang tot ‘informatie’ en zijn eigen bubbel en waarheid heeft? Het verleden biedt geen pasklaar antwoord op deze vragen, maar de antwoorden op de uitdagingen van destijds kunnen beleidsmakers van nu helpen om betere vragen te stellen over het dreigingsbeeld en over het brede palet van maatregelen dat daarop gebaseerd is. ■

Leden van de vaste commissie voor Defensie van de Tweede Kamer bezoeken het Nationaal Territoriaal Commando, 1989: in het Nederland van nu zal samenwerking tussen Defensie en civiele partijen nog complexer zijn

FOTO BEELDBANK NIMH

Bijlage

11

Leidraad bescherming tegen luchtaanvallen

LEIDRAAD

VOOR DE OPBOUW VAN EEN BURGERLIJKE ORGANISATIE TOT BESCHERMING VAN DE BEVOLKING TEGEN LUCHTAANVALLEN

STAATSDRUKKERIJ - 'S-GRAVENHAGE
1949

Bijlage

12

Wenken bescherming gezin en jezelf

Wat is radioactieve neerslag (fallout) ?

Dit zijn stofdeeltjes, die radioactief zijn en dus gevaarlijke stralen uitzenden, en die U niet ziet, niet hoort, niet ruikt en niet voelt.
Zij zijn afkomstig van een kernwapenexplosie en kunnen tot zeer ver van het explosiepunt neerdalen, zelfs daar waar U niets van de explosie zelf hebt gemerkt.

Bescherming tegen radioactieve neerslag is mogelijk door:

Afstand — blijf zo ver mogelijk van de buitenmuren en het dak.

Afscherming — zorg voor zoveel mogelijk en zo zwaar mogelijk materiaal tussen U en de buitenlucht.

Afwachten — blijf zo lang mogelijk in Uw schuilplaats of Uw huis.
Na 7 uur is het gevaar van de straling tot 1/10, na 2 dagen tot 1/100, na 14 dagen tot 1/1000 teruggelopen.

Schuilgelegenheid

Een schuilgelegenheid in Uw huis is niet bestand tegen een voltreffer, maar moet bescherming geven zowel tegen bom- en glasscherven en neerstortend puin als tegen radioactieve neerslag.
Kelder of souterrain is het best, anders een vertrek, zo ver mogelijk van de buitenmuren en van het dak. Gang, hal of ruimte onder de trap geven bovendien bescherming tegen instorting.
Binnendringen van radioactieve stofdeeltjes moet zo veel mogelijk worden voorkomen.
In geval van fallout moet men rekenen op verblijf van 2 dagen in de schuilgelegenheid en een week binnenshuis.

Wat kunt U nu reeds doen ?

1. Ga na, wat de meest geschikte plaats is in Uw huis en hoe deze tot schuilgelegenheid ingericht moet worden.
2. Leg een lijst aan van alle zaken, die in Uw schuilgelegenheid en in Uw woning nodig zijn als U door radioactieve neerslag wordt opgesloten (koud te eten voedsel en drinkwater, beddegoed, noodprivaat, verbandmiddelen, zaklantaarn, mogelijkheid naar radio te luisteren, kaarsen, zeep).

Wat moet U in tijd van spanning doen ?

1. Ruim zoveel mogelijk brandbaar materiaal op in Uw huis en op Uw erf.
2. Breng Uw schuilgelegenheid in orde en controleer Uw voedselvoorraad.
3. Geef alle huisgenoten een vaste taak, ook Uw kinderen.

BESCHERMING BEVOLKING

WENKEN VOOR DE BESCHERMING VAN UW GEZIN EN UZELF

Luister voor mogelijke waarschuwingen en/of mededelingen naar de radio

Houd U stipt aan aanwijzingen van B.B. en Politie

Geef deze kaart een vaste plaats in Uw woning, gebouw of bedrijf

Wend U voor nadere inlichtingen tot Uw blokwachter

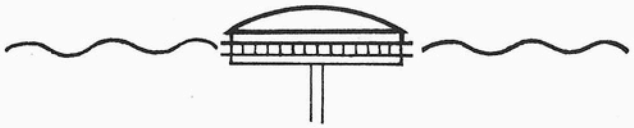
WAARSCHUWING EN ALARMERING

I „LUCHTALARM"

(gevaar voor luchtaanval aanwezig)

Wordt gegeven met sirenes

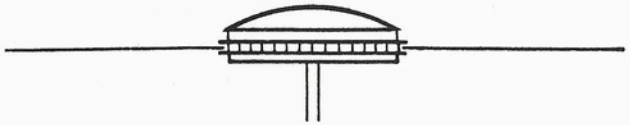
Geluid: janktoon Duur: één minuut

II „EINDE LUCHTALARM"

Wordt gegeven met sirenes

Geluid: langgerekte toon Duur: één minuut

„Luchtalarm" en „Einde Luchtalarm" worden alleen gegeven in gemeenten, waar B.B.-sirenes zijn opgesteld.

III FALLOUT-WAARSCHUWING

(radioactieve neerslag wordt verwacht)

Wordt gegeven door:

1. radio (normale golflengten Radio Omroep) (1)
2. aanhoudend klokgelui
3. luidspreker-auto's

IV FALLOUT-ALARM

(onmiddellijk gevaar voor radioactieve neerslag)

Wordt gegeven door:

1. radio (normale golflengten Radio Omroep) (1)
2. sirenes (B.B.-, fabrieks- en brandweersirenes, enz.)

Geluid: janktoon Duur:
$3 \times \frac{1}{2}$ minuut,
onderbroken door
$2 \times \frac{1}{2}$ minuut stilte

3. andere middelen, plaatselijk nader aan te geven

(1) In deze radio-mededelingen worden de B.B.-kringen genoemd. Vraag dus aan Uw blokwachter in welke kring U woont (Uw bedrijf gelegen is).

WAT TE DOEN BIJ:

I ONVERWACHT BOMBARDEMENT

Zoek dekking waar U bent;

Binnenshuis:

1. Onmiddellijk dekking zoeken onder tafel, bed, werkbank e.d.
2. Zover mogelijk van ramen en buitenmuren.

Buitenshuis:

1. Spring of duik achter muur, wal, in greppel.
2. In voertuig direct stoppen en op de vloer gaan liggen.

Blijf liggen, zo mogelijk plat voorover, hoofd op arm, andere arm in de nek, totdat het bombardement is afgelopen.

Daarna huis controleren op brand of brandgevaar.

Een atoombomexplosie kunt U herkennen aan een zeer felle lichtflits. Ook dan moet U onmiddellijk doen wat hier boven staat en bovendien blote huiddelen bedekken en **na** de controle van Uw huis op brand of brandgevaar, dekking zoeken tegen fallout (zie voorts fallout-alarm).

II LUCHTALARM

Binnenshuis:

1. Gaskranen sluiten (ook hoofdkraan).
   Open vuren doven, oliehaarden en elektr. apparaten (behalve radio) uitschakelen, kachels temperen.
   Meubels en kleden bij brandende kachels vandaan.
   Buitendeuren sluiten (niet op nachtslot).
2. Dekking zoeken, zo mogelijk in schuilgelegenheid (indien ondergronds, eerst hoofdkraan waterleiding sluiten).
   Naar radio luisteren!!
3. In bedrijven, kantoren, winkels, enz.: aanwijzingen van de bedrijfszelfbescherming opvolgen.

Buitenshuis:

1. Dekking zoeken, zo mogelijk ergens binnenshuis, anders in portiek, achter muur.
2. Voertuigen eerst parkeren (rijbaan vrijlaten), ramen en portieren sluiten; paarden eerst uitspannen en vastbinden.

GA NIET TE VLUG DE STRAAT OP, NIET TELEFONEREN, TENZIJ IN NOODGEVAL!!

WAT TE DOEN BIJ:

III FALLOUT-WAARSCHUWING

Binnenshuis:

1. Controleer of Uw schuilgelegenheid volledig is ingericht; dek voedsel en watervoorraad af.
2. Neem maatregelen om binnendringen van radioactief stof in huis en stal te voorkomen.
3. Breng vee en huisdieren onderdak (denk aan voedsel en drinken!)
4. Dek vervoermiddelen en gebruiksvoorwerpen, welke buiten moeten blijven, af met dekzeilen, kleden, enz.
5. Luister voortdurend naar de radio (los elkaar zo nodig aan het toestel af).

Buitenshuis:

1. Ga direct naar huis of tracht elders een schuilgelegenheid te vinden.

LET STEEDS OP DE DRIEHOEKIGE WAARSCHUWINGSBORDEN!

De blanco achterkant is naar het besmette gebied toegekeerd.

Dit gebied niet betreden!

IV FALLOUT-ALARM

FALLOUT-ALARM KAN OOK WORDEN GEGEVEN ZONDER DAT DAARAAN EEN FALLOUT-WAARSCHUWING IS VOORAFGEGAAN.

Binnenshuis:

1. Sluit huis geheel af en begeef U onmiddellijk daarna naar Uw schuilgelegenheid.
2. Luister voortdurend naar de radio.
3. Verlaat Uw schuilgelegenheid niet voordat daartoe toestemming wordt gegeven!!

Buitenshuis:

1. Tracht zo snel mogelijk een schuilgelegenheid te bereiken.
2. Voorkom als U buiten bent inwendige besmetting door gebruik van stofmasker of doek voor neus en mond. Tracht terstond alle blote huiddelen te bedekken.
3. Leg vóór het binnengaan van een schuilgelegenheid alle over- en bovenkleding en schoeisel af en was daarna gehele lichaam met onbesmet, liefst stromend water en zeep; nagels, haren, neus, oren, huidplooien grondig reinigen. Eerst dan schuilgelegenheid binnengaan.

Bijlage

13

Doel en opzet bescherming en bevolking

MINISTERIE VAN BINNENLANDSE ZAKEN

BESCHERMING BEVOLKING

DOEL EN OPZET

VAN DE

ORGANISATIE BESCHERMING BEVOLKING

STAATSDRUKKERIJ- EN UITGEVERIJBEDRIJF / 'S-GRAVENHAGE 1952

Bijlage

14

Groslijst Amateur zenders

MHz	Omroep	Zenderlocatie	Zenderlocatie foto
95.2	Radio Veronica Slam!	Alphen a/d Rijn - Energieweg	1
95.9	NPO 3FM BNR		
96.5	Nieuwsradio Radio 538		
99.8	Meerdere (5B Z-		
101.9	H/Zeeland)		
176.64	Meerdere (9C)		
206.352	Meerdere (DAB+)		
220.35	Meerdere (NPO) RTS		
227.36	NTS1 NTS2 NTS3 NTS4		
618	Meerdere (RANDSTAD-		
562	ZW)		
666	Radio Veronica		
498	Radio West		
522	Amor FM		
229.072	NPO Radio 2	Bergambacht - Veerweg	1
88.2	NPO Klassiek	Den Haag - Louise Henriettestraat	1
89.0	Slam!		
89.8	NPO 3FM		
92.9	KINK		
94.1	RADIONL		
95.6	BNR Nieuwsradio		
96.5	Sky Radio		
98.0	NPO Radio 1		
99.4	Meerdere (5B Z-		
99.9	H/Zeeland)		
101.7	Meerdere (MTVNL)		
105.5	Meerdere (9C)		
176.64	Meerdere (DAB+)		
194.064	Meerdere (NPO) RTS		
206.352	NTS1 NTS2 NTS3 NTS4		
220.35	Yoursafe Radio		
227.36	Meerdere (DAB Lokaal		
618	5C)		
562	Lega-C (DAB Lokaal 35)		
666	RTS NTS1 NTS2 NTS3		
498	NTS4 Radio Veronica		
522	BNR Nieuwsradio		
90.3	Meerdere (NPO)		
178.352	RTS	Den Haag - Zichtenburglaan	1
204.64	NTS1		
618	NTS2		
562	NTS3		
666			
498			
522			
88.8			
91.5		Dordrecht - Kreekweg	1
227.36			
474			
562		Gorinchem - A27	1
666			
498			

522	NTS4 Slam! Radio		
95.9	Excellent RTS NTS1 NTS2	Gouda - Gouderaksedijk	1
190.64	NTS3 NTS4 RTS NTS1	Gouda - Ridder van Catsweg	1
618 562	NTS2 NTS3 NTS4 Radio	Haastrecht - Provincialeweg West	1
666 498	West RADIONL		
522 474	Meerdere (NPO)		
562 666	RTS		
498 522	NTS1		
88.0	NTS2	Krimpen aan den IJssel - Edisonstraat	1
93.7	NTS3		
227.36	NTS4		
618 562	Radio Veronica		
666 498	Radio West		
522	Yoursafe Radio	Oegstgeest - Kwaaklaan	1
88.6	BNR Nieuwsradio		
89.3	NPO Radio 2		
90.5	Rijnmond		
91.3	NPO Klassiek		
92.9	NPO 3FM		
93.4	KINK		
94.7	NPO Radio 1		
97.1	RADIONL	Rotterdam - Anthony Fokkerweg	1
97.6	Qmusic		
98.6	Sky Radio		
99.6	Amor FM		
100.4	Radio 538		
101.5	Radio 10		
102.3	JOE		
102.7	Sunrise FM		
103.2	100%NL		
103.8	[illegible]		
104.2	[illegible]		
104.6	Meerdere (6D Rotterdam)		
176.64	Meerdere (MTVNL)		
187.072	Meerdere (9C)		
194.064	Meerdere (DAB+)		
206.352	[illegible] RTS		
220.35	NTS1 NTS2 NTS3 NTS4		
227.36	RTS NTS1		
474 562			
666 498			
522 474			
562			

666 498	NTS2 NTS3 NTS4 Radio	Rotterdam - Wilhelminakade	1
522	Veronica RTS NTS1 NTS2		
88.6	NTS3 NTS4 RTS NTS1		
474 562	NTS2 NTS3 NTS4	Rijswijk - Clavecimbellaan	1
666 498	Meerdere (RANDSTAD-	Sliedrecht - Rivierdijk	1
522 474	ZW) RTS NTS1 NTS2		
562 666	NTS3 NTS4		
498 522			
229.072			
618 618		Vlaardingen - James Wattweg	1
554 498			
522			
		Zoetermeer - Dunantstraat	1
		Zoetermeer - Kelvinstraat	1

Source: https://www.radio-tv-nederland.nl/fmkaart/zuidholland.html
FM, DAB+, DVB-T frequentie- en zenderoverzicht omroepen publiek landelijk & regionaal en commercieel landelijk & niet-landelijk in de provincie Zuid-Holland

Primary Service	Short Name	PTY	Type	CU level	CU start	Infos	Audio Cid	Type	Protection	Bitrate (kb/s)
ArrowClassicRock	ArrowCR	11 (Rock Music)	Audio	48	504	DLS (radiotext)	20	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
Ujala Radio	Ujala	7 (Culture)	Audio	36	432	DLS (radiotext)	9	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	48
KINK	KINK	11 (Rock Music)	Audio	72	72	DLS (radiotext)	2	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Omroep West	West	1 (News)	Audio	72	288	DLS (radiotext)	7	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Radio Rijnmond	Rijnmond	2 (Current Affairs)	Audio	72	180	DLS (radiotext)	4	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Omroep Zeeland	Omr Zlnd	2 (Current Affairs)	Audio	72	0	DLS (radiotext)	1	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
RADIONL Zuid-H	RADIONL	0 (No programme type)	Audio	36	252	DLS (radiotext)	6	DAB+ (AAC)	EEP. B-3	64
Tukker FM	TukkerFM	10 (Pop Music)	Audio	36	468	DLS (radiotext)	11	DAB+ (AAC)	EEP. B-3	64
Amor FM	Amor FM	0 (No programme type)	Audio	72	360	DLS (radiotext)	8	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
RADIONL2 Zeeland	RADIONL2	0 (No programme type)	Audio	36	144	DLS (radiotext)	3	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	48

Source: https://www.digitalbitrate.com/dtv.php?mux=5B&liste=1&live=180&lang=en

Primary Service	Short Name	PTY	Type	CU level	CU start	Infos	Audio Cid	Type	Protection	Bitrate (kb/s)
60s&70s FeelGood	60s&70s	27 (Oldies Music)	Audio	72	432	DLS (radiotext)	6	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
ARROW BLUESBOX	BLUESBOX	11 (Rock Music)	Audio	72	288	DLS (radiotext)	4	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
ZOSradio - SDAM	ZOSradio	9 (Varied)	Audio	72	360	DLS (radiotext)	5	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
2TheBeat Premium	2TheBeat	10 (Pop Music)	Audio	72	504	DLS (radiotext)	7	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
Sunrise FM	Sunrise	9 (Varied)	Audio	72	216	DLS (radiotext)	3	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
GirlPower	GrlPwr	10 (Pop Music)	Audio	72	144	DLS (radiotext)	2	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
Hofstad Radio	Hofstad	10 (Pop Music)	Audio	72	72	DLS (radiotext)	1	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72
972	972	10 (Pop Music)	Audio	72	0	DLS (radiotext)	0	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	72

Source: https://www.digitalbitrate.com/dtv.php?mux=6D&liste=1&live=180&lang=en

Primary Service	Short Name	PTY	Type	CU level	CU start	Infos	Audio Cid	Type	Protection	Bitrate (kb/s)
BBC WORLDSERVICE	BBC WS	1 (News)	Audio	36	72	DLS (radiotext)	2	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	48
TOMRRWLND OWR NL	TML OWR	10 (Pop Music)	Audio	72	204	DLS (radiotext)	5	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
4EVER49 Radio	4EVER49	10 (Pop Music)	Audio	72	396	DLS (radiotext)	8	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
GOD Radio	GOD	20 (Religion)	Audio	72	468	DLS (radiotext)	9	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
CREAM	CREAM	12 (Easy Listening Music)	Audio	48	348	DLS (radiotext)	7	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
Vibe Radio	Vibe	11 (Rock Music)	Audio	48	108	DLS (radiotext)	3	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
Magic FM	Magic FM	10 (Pop Music)	Audio	48	156	DLS (radiotext)	4	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
Sky 00s&10s Hits	Sky0010s	10 (Pop Music)	Audio	72	660	DLS (radiotext)	12	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Radio 10 NonStop	R10NStop	10 (Pop Music)	Audio	72	588	DLS (radiotext)	11	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Veronica NSTP	VerNSTP	27 (Oldies Music)	Audio	72	276	DLS (radiotext)	6	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Grand Prix Radio	GP Radio	10 (Pop Music)	Audio	48	540	DLS (radiotext)	10	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
GLXY.RADIO	GLXY	26 (National Music)	Audio	72	0	DLS (radiotext)	1	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96

Source: https://www.digitalbitrate.com/dtv.php?mux=7D&liste=1&live=180&lang=en

Primary Service	Short Name	PTY	Type	CU level	CU start	Infos	Audio Cid	Type	Protection	Bitrate (kb/s)
Sublime	Sublime	24 (Jazz Music)	Audio	72	486	DLS (radiotext)	8	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
KINK	KINK	11 (Rock Music)	Audio	72	342	DLS (radiotext)	6	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Qmusic 90s&00s	Q 90s00s	27 (Oldies Music)	Audio	72	144	DLS (radiotext)	3	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Veronica GvO	VerGvO	10 (Pop Music)	Audio	72	270	DLS (radiotext)	5	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
KINK 80s	KINK 80s	11 (Rock Music)	Audio	48	606	DLS (radiotext)	10	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
KINK DISTORTION	KINKDIST	11 (Rock Music)	Audio	48	558	DLS (radiotext)	9	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
Qmusic top 40	QTop40	10 (Pop Music)	Audio	72	72	DLS (radiotext)	2	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Qmusic Foute Uur	QFout	10 (Pop Music)	Audio	72	0	DLS (radiotext)	1	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Radio Maria	R Maria	7 (Culture)	Audio	72	414	DLS (radiotext)	7	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Radio 10 60s&70s	R10 6070	27 (Oldies Music)	Audio	54	702	DLS (radiotext)	12	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	72
Radio Noordzee	Noordzee	10 (Pop Music)	Audio	54	756	DLS (radiotext)	13	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	72
538 GreatestHits	538Hits	10 (Pop Music)	Audio	54	216	DLS (radiotext)	4	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	72
Radio 10 80s	R10 80s	10 (Pop Music)	Audio	54	810	DLS (radiotext)	14	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	72
GNR-Non-Stop	GNR-NStp	20 (Religion)	Audio	48	654	DLS (radiotext)	11	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64

Source: https://www.digitalbitrate.com/dtv.php?mux=9C&liste=1&live=630&lang=en

Primary Service	Short Name	PTY	Type	CU level	CU start	Infos	Audio Cid	Type	Protection	Bitrate (kb/s)
SLAM!	SLAM!	10 (Pop Music)	Audio	66	636	DLS (radiotext)	12	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	88
YOURSAFE	YOURSAFE	9 (Varied)	Audio	96	768	DLS (radiotext)	14	DAB+ (AAC)	EEP. A-2	96
Sky Radio	Sky	10 (Pop Music)	Audio	60	522	DLS (radiotext)	10	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	80
538	538	10 (Pop Music)	Audio	60	60	DLS (radiotext)	2	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	80
Qmusic	Qmusic	10 (Pop Music)	Audio	60	342	DLS (radiotext)	7	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	80
BNR Nieuwsradio	BNR	1 (News)	Audio	48	174	DLS (radiotext)	4	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64
Radio 10	R10	10 (Pop Music)	Audio	60	462	DLS (radiotext)	9	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	80
100% NL	100% NL	10 (Pop Music)	Audio	60	0	DLS (radiotext)	1	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	80
Veronica	Veronica	10 (Pop Music)	Audio	66	702	DLS (radiotext)	13	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	88
538 NONSTOP	538NSTOP	10 (Pop Music)	Audio	54	120	DLS (radiotext)	3	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	72
Qmusic non-stop	Qnonstop	10 (Pop Music)	Audio	60	402	DLS (radiotext)	8	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	80
JOE	JOE	10 (Pop Music)	Audio	72	270	DLS (radiotext)	6	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	96
Sky Radio Hits	Sky Hits	10 (Pop Music)	Audio	54	582	DLS (radiotext)	11	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	72
GrootNieuwsRadio	GNR	20 (Religion)	Audio	48	222	DLS (radiotext)	5	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	64

Source: https://www.digitalbitrate.com/dtv.php?mux=11C&liste=1&live=180&lang=en

Primary Service	Short Name	PTY	Type	CU level	CU start	Infos	Audio Cid	Type	Protection	Bitrate (kb/s)
										
NPO Radio 1	NPO Rad1	2 (Current Affairs)	Audio	84	0	DLS (radiotext)	0	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112
										
NPO Radio 2	NPO Rad2	10 (Pop Music)	Audio	84	84	DLS (radiotext)	1	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112
										
NPO 3FM	NPO 3FM	10 (Pop Music)	Audio	84	168	DLS (radiotext)	2	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112
										
NPO Klassiek	NPO Klas	14 (Serious Classical)	Audio	108	252	DLS (radiotext)	3	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	144
										
NPO Radio 5	NPO Rad5	27 (Oldies Music)	Audio	84	360	DLS (radiotext)	4	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112
										
NPO Soul & Jazz	NPO S&J	24 (Jazz Music)	Audio	78	444	DLS (radiotext)	5	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	104
										
NPO FunX	NPO FunX	10 (Pop Music)	Audio	84	522	DLS (radiotext)	6	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112
										
NPO SterrenNL	NPO StNL	26 (National Music)	Audio	84	606	DLS (radiotext)	8	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112
										
NPO Campus Radio	NPO Camp	10 (Pop Music)	Audio	78	690	DLS (radiotext)	9	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	104
										
NPO BLEND	NPO BLND	10 (Pop Music)	Audio	84	768	DLS (radiotext)	10	DAB+ (AAC)	EEP. A-3	112

Source: https://www.digitalbitrate.com/dtv.php?mux=12C&liste=1&live=180&lang=en

Bijlage

15

Betoog indiening initiatiefvoorstel ‘Rotterdam in nood, radio actief!'

Voorzitter
De ouderen onder ons herinneren zich vast nog wel, dat vergeelde kartonnen kaartje thuis in de meterkast, “Als de bom valt: ramen dicht, radio op 675 kHz, emmertje water klaarzetten.” Het was een soort huishoudevangelie, afkomstig uit de brochure uit 1961‘Wenken voor de bescherming van uw gezin en uzelf ‘, van de Bescherming Bevolking (BB) opgericht in 1952, om burgers in oorlogstijd te beschermen.
Mijn moeder hing er een pen aan een draadje bij, zodat wij meteen ook konden afvinken of de kat veilig binnen was. Als kind dacht ik vooral aan de kat, maar als volwassene zie ik nu hoe eenvoudig, en tegelijk alert dit kaartje was.

Voorzitter
We leefden toen in constante dreiging van, dat grote rode gevaar, Rusland. De Koude Oorlog was niet zomaar een abstract begrip, maar iets dat we dagelijks voelden.

Voorzitter
Iedereen wist precies wat er van hem verwacht werd, als die sirene loeide. Mijn vader bijvoorbeeld sprong meteen, in zijn donkerblauwe overall, met zo'n plastic helmpje op, en een pieper aan zijn riem die vaker afging dan onze deurbel. Dienstplicht, noodwachtplicht of vrijwilliger, iedereen stond klaar met een brandspuit, een brancard, of een handvol EHBO-pleisters. Gelijke behandeling of genderneutraal denken, bestond nog niet, maar paraat stonden we wel.
In 1956 telde de BB meer dan 160.000 vrijwilligers.

Voorzitter
Vandaag anno 2025, bestaan die structuren en rituelen allang niet meer. Schuilkelders zijn muziekstudio’s geworden. En wie heeft er nu nog een transistorradio thuis liggen?
Maar voorzitter
Juist nú blijkt hoe kwetsbaar we zijn, zonder die simpele voorbereiding. Eén flinke cyberaanval of stroomstoring, kijk maar naar recente gebeurtenissen in Spanje en Portugal, en we hebben geen internet,

geen apps, zelfs geen stroom. Dan staren we in het donker naar onze dode smartphones, terwijl we geen idee hebben wat er gebeurt, of wat we moeten doen.

Voorzitter

Mijn fractie wil daar verandering in brengen. Sinds de herfst 2024 werken we actief aan ‘Rotterdam in nood, radio actief’.
We hebben Rotterdammers geïnterviewd op straat, met de simpele vraag, Weet u wat u moet doen bij een ramp?
Samen met de burgemeester hebben we, oude schuilkelders uit de jaren zestig bezocht.
We hebben bewustwordingsacties gehouden, zoals het uitdelen van transistorradiootjes via voedselpakketten, gesprekken gevoerd met veiligheidsexperts.
We hebben RTV Rijnmond geïnterviewd, en hun rol als de Rampenzender 93.4 FM benadrukt.
We hebben artikelen geschreven, en promotievideo’s gemaakt.

Voorzitter

Als ouderenpartij zeggen wij zeker niet ‘Vroeger was alles beter’.
Maar als het gaat om bewustwording rondom rampen,was het vroeger wel veel duidelijker. Daarom pleiten we met een knipoog naar vroeger, voor een nieuwe Rotterdamse Burgerbescherming. Geen stoffige ambtenarij uit de jaren vijftig, maar een moderne versie, een BB 2.0, waar iedereen aan mee kan doen.

Want eerlijk gezegd Voorzitter

Vertrouwen wij niet op instructies vanuit, een verre Haagse bunker of op een koningshuis dat ons land meteen verlaat zodra het spannend wordt.

Voorzitter

De Rotterdammer wil een duidelijke en nuchtere communicatie.
Gaat de sirene? Zet radio Rijnmond aan op 93.4 FM.
Zo simpel kan het zijn.

Met ouderwetse analoge radio die altijd werkt, ook als het wifi-signaal het begeeft. We moeten weer leren om voor elkaar te zorgen zoals vroeger,met buurtgenoten die elkaar helpen, met vrijwilligers die klaarstaan, en met scholen die kinderen spelenderwijs voorbereiden.

Voorzitter
Misschien klinkt het ouderwets, maar het voelt vertrouwd en krachtig. Eén stad, één frequentie, iedereen paraat met die oude vertrouwde radio, en een verse checklist in de meterkast.

En voorzitter, vergeet vooral die pen niet.
Voor de kat natuurlijk.